

PIRAMIDA

NEODVISNA REVIJA ZA POLITIČNA, SOCIALNA,
KULTURNA VPRAŠANJA IN LEPOSLOVJE

LETO I.

ŠTEV. 4.

V S E B I N A:

Politične stranke in naš narod. — DR. ERNEST SCHWARZ: Doživljanje umetnosti ob francoski gotiki (Konec). — JANKO SAMEC: Dva soneta (Večerne ure, Cvetочи vrtovi). — IVAN MATELIČ: Večerna meditacija. — JANKO SAMEC: Drama v podstrešju. — JOHN MASEFIELD-JAN BAUKART: Smejte, radujte se... — GUSTAV ŠILIH: Češkoslovaška šolska reforma (Vtisi s pedagoške ekskurzije po češkoslovaški republiki). — DR. A. B.: Ali je kraljevina Jugoslavija nova država, ali povečana Srbija? — RADIVOJ REHAR: Uspehi in neuspehi srednje-evropskega fašizma. — RADIVOJ REHAR: Roman o potopljeni celini Atlantidi. — OBZORNIK: Glasba: Mariborsko glasbeno življenje v pretekli sezoni (Konec) V. M. — Slovenski jubilanti: Dr. Ožbalt Ilanig. V. R. — Slovensko slovstvo: Knjige Mladinske Matice za leto 1936. R. R. — Časopis za zgodovino in narodopisje. B. K. — Razni zapiski: Boulevardna žurnalistika. V. R. — Božidar Štifter, ne Šifter. — Vesti uprave: Našim naročnikom!

1 9 3 6

MARIBOR

AVGUST

Revija „PIRAMIDA“ izhaja v začetku vsakega meseca.

Naročniki kolekcije knjig za poslovno leto 1936/37 jo prejema**jo b r e z p l a č n o**, za ostale naročnike stane naročnina za vse leto 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrt leta 15 Din. Posamezna številka 7 Din.

Uredništvo in uprava v Mariboru, Prečna ulica 3/I.

Izdaja in zalaga: Založba »Piramida« v Mariboru.

Predstavnik in urednik: Radivoj Rehar, pisatelj in publicist v Mariboru.

Tiska: Mariborska tiskarna d. d. v Mariboru.

Predstavnik: Stanko Detela v Mariboru.

ZALOŽBA „PIRAMIDA“ V MARIBORU, PREČNA ULICA 3/I.

Za prvo poslovno leto, ki se je začelo 1. maja l. 1936. in se konča 30. aprila l. 1937., izdamo za svoje naročnike štiri obsežne, najmoderneje opremljene knjige, in sicer:

Radivoja Reharja »SEMISIRIS«, utopični, a realno pisani roman, ki je izšel avgusta letos;

Essada Beya »NIKOLAJA II.«, oris življenja in tragičnega konca zadnjega ruskega carja v neverjetno živem in romanu se približajočem opisu svetovno slavnega avtorja in prevodu Pavla Pirina, ki izide meseca septembra;

Radivoja Reharja »SIDO SILANOVO«, realistični roman iz naše povojne sodobnosti v Mariboru in Dravski dolini z opisi mnogih znanih oseb in dogodkov, ki izide meseca decembra;

Emila Ludwiga »NIL«, življenjepis svetega veletoka v Afriki od izvirka do ustja in skozi dobe zgodovine, po znanem sijajnem pripovednem načinu Emila Ludwiga in lepem prevodu Pavla Pirina, ki izide meseca marca prihodnjega leta.

Mesečnik »PIRAMIDO«, prvo in edino revijo v Mariboru, prejmejo naročniki teh štirih knjig **b r e z p l a č n o**, ostali naročniki pa po naročniški ceni 60 Din na leto.

Naročnina za vse štiri knjige (in revijo) znaša: vezane v platno 240 Din ali 20 Din na mesec; vezane v polusnje 300 Din ali 25 Din na mesec; broširane 192 Din ali 16 Din na mesec. Kupljena v knjigarnah stanejo dela 40% več.

Naročajte in pridobivajte naročnike! Zahtevajte prospekte! Plačajte v redu naročnino, da se ne naberejo zaostanki v škodo naročnika in založbe!

Naročila sprejema: Založba »Piramida«, Maribor, Prečna ul. 3/I.

Marmelade in želeji

Navaden zavojček za približno
1 kg marmelade, cena Din 4.—

Navodila dobite pri Vašem trgovcu!
Razpošilja: Dr. A. Oetker, Maribor.

Janezek

je razumen fantek!

Rad uboga, zna se odreči vsaki igrači, raznim sladkarijam — le tista dobra čokolada Mirim je kos njegovemu samozatajevanju. Če jo vidi pri trgovcu, ne neha, da mu jo mamica kupi. Saj čokolada Mirim tako blagodejno deluje na njegov jeziček in želodček! Se mamica z njim uživa, ko ga gleda. Ni zaman

MIRIM
KRALJICA ČOKOLADE

PRIPRAVITE SE ZA ZIMO!

Svetovno znane trajnogoreče irske peči znamke „H“, mizne štedilnike „Triumph“ in vse za zimo v poštev prihajajoče predmete Vam nudi najugodnejše železnina

PINTER & LENARD, MARIBOR

Priporoča se naj-
topleje higienična
brivnica

V. GJURIN

MARIBOR

Jurčičeva ul. 9

Električno striženje, e-
lektrična masaža obraza
in damsko friziranje

lepe tiskovine
izdeluje

podravska
tiskarna
maribor
gregorčičeva 6
telefon 2038

Slavan
Ribarič

Maribor

Glavni trg 14
(Rotovž)

Galanterija, plete-
nine, papir i. t. d.

Mesečnik

»Piramida«

je edina revija za politična, socialna, kulturna vprašanja in leposlovje v Mariboru in na vsem ozemlju bivše Spodnje Štajerske. = Razširjen je po vsej Sloveniji in med Slovenci po ostalih krajih Jugoslavije.

Zato imajo v »PIRAMIDI«

oglasi najboljši uspeh

Posebna prednost oglaševanja v reviji je, da leži vsaka številka po kavarnah in drugih javnih lokalih ves mesec in se vsi izvodi stalno hranijo ter ne mečejo proč, kakor dnevniki in tedniki. Oglas se sprejemajo po oglasni tarifi za enkratno in večkratno objavo do zadnjega vsakega meseca. Pri večkratni objavi popust.

Podjetniki! Oglašujte v naši reviji!
Naročniki! Kupujte pri naših inserentih!

Naročajte našo revijo in naše knjige! Zahtevajte jo v kavarnah in drugih javnih lokalih!

Priporočajte jo svojim prijateljem in znancem!

Kdor pridobi v svojem krogu pet naročnikov za samo revijo, jo sam prejme vse leto brezplačno! Kdor pridobi pet naročnikov za vso zbirko (4 knjige in revijo), prejme brezplačno vso zbirko! Naročila sprejema:

Uprava »Piramide«, Maribor, Prečna ul. 3/I

POLITIČNE STRANKE IN NAŠ NAROD

Radi zemljepisne lege in povezanosti s srednjo Evropo, smo sprejemali Slovenci že od nekdaj skoraj vse kulturne, socialne, politične in druge pobude od zunaj. Od tam so prišla (z zamudo, kakor vedno!) tudi svetovnonazorna gibanja, na katerih so se izoblikovale naše politične stranke. Od teh raznih pobud devetnajstega stoletja smo sprejeli, obdržali in zase izoblikovali zlasti tri: svobodomiselstvo, katolištvo in marksizem. Na ta način se je izvršila v drugi polovici prejšnjega stoletja na Slovenskem ločitev in opredelitev duhov. Slovenci smo se v glavnem razdelili na liberalce, klerikalce in marksiste ter ustvarili tako tri sovražno si nasproti stoječe tabore.

Medsebojni boj teh taborov je zavzemal v začetku sedanjega stoletja vedno ostrejšo in nazadnje že ogabno oblike, ki so dosegle višek na bivšem Kranjskem v brezobzirni gonji klerikalizma proti liberalizmu in liberalizma proti klerikalizmu. Ta gonja se ni ustavila niti pred dostojanstvom človeka niti pred nedotakljivimi interesi slovenskega naroda. V imenu strankarstva so se moralno, socialno in materialno ubijali ljudje brez usmiljenja; ubijale so se pa tudi splošne narodne, kulturne, socialne in gospodarske dobrine in koristi slovenskega naroda kot celote.

Brez sramu so iskale naše politične stranke zaveznikov proti nasprotnim slovenskim strankam pri tujcih, Nemcih in Italijanih, ne meneč se za škodo, ki jo je pri tem trpel naš narod v svojem že itak težkem položaju. Slovenskemu strankarju obeh glavnih taborov je bil nemški ali italijanski somišljenik ljubši in bližji kakor slovenski strankarski nasprotnik, slovenski marksisti so pa že itak zanikali delitev po narodni pripadnosti in oznanjali radikalno pojmovano mednarodno razredno skupnost, ki je vodila na slovenskem jugu v italijanstvo in italijanstvo, na severu pa v nemčurstvo in nemštvo. Ta medsebojna gonja je slavila orgije tudi ob začetku vojne z avstrijakantskim prilizunstvom in ovaduštvom vseh odtenkov.

Šele razvoj v drugi polovici svetovne vojne je rodil premirje, ki se je povzpelo celo do sodelovanja, iz katerega je izšla naša prevratniška ljubljanska vlada. Toda na slovenski periferiji je rodilo strupeno seme prejšnjega razdora že poguben sad: na Koroškem so postali mnogi liberalci in skoraj vsi marksisti iz odpora proti klerikalizmu narodno že tako odtujeni, da so pri plebiscitu glasovali rajši za Avstrijo, kakor za Državo Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vendar premirje in sodelovanje ni trajalo dolgo. Bilo je le kratka tišina pred novim viharjem. Že volitve v konstituanto so našle Slovence zopet razdeljene na stare, na življenje in smrt med seboj se bojujoče stranke. Kar je sledilo,

je še daleč preseglo predvojni boj. Svojim starim so priključile naše stranke sedaj še nove metode naših slovanskih sorodnikov.

S tem se je pričelo ostudno in za naš narod pogubno divjanje, ovajanje, izigravanje in prodajanje vsega, kar je bilo na razpolago. Ko so naše stranke spoznale, da se pri centralistični ureditvi države deli oblast nad Slovenijo v Beogradu, so se vezale tam z vsakomer, kdor jim je to oblast lahko dal, pri tem pa jo izrabljale zopet skoraj izključno le za svoje strankarsko utrjevanje v Sloveniji in pobijanje nasprotnikov. Na interese slovenskega naroda v Jugoslaviji so se spomnile vselej šele tedaj, ko so bile v opoziciji in so same na sebi čutile bič. A čim so si ta bič zopet priborile, je vsaka nadaljevala točno tam, kjer je prejšnja nehala, seveda strankarskopolično po svoje in za sebe.

Vse to se nadaljuje tudi po 6. januarju l. 1929. Menjavajo se na oblasti samo stranke in osebe, sistem pa ostaja in ostajajo metode. Za naš narod pogubni stari sistem pa cvete še dalje, in slovenski interesi, ki so se oznanjali v opoziciji, so položeni v grob. A tudi v strankarski grupaciji se ni nič spremenilo: dejansko smo imeli v Sloveniji vedno na vodstvu le stare liberalce in klerikalce, pa naj so se imenovali kakorkoli in stopali na jugu v kolaboracijo s komerkoli. V tem oziru smo ostali tam, kjer smo bili pred vojno, kakor da se v teh letih ni nič spremenilo, kakor da niso nova gibanja povsod drugod že davno prerasla stare temelje, iz katerih se je nekoč rodilo naše slovensko strankarstvo!

Zato pa je tudi to naše strankarstvo kakor zloben starec, ki se izživlja samo še v sadizmu in uničuje v bolni jezi vse, kar bi ga moglo spominjati na tujo mladost, ki klije iz tal okoli njega. Od tega sadističnega starčevstva zato za nas ni več rešitve in bili bi obsojeni v pogubo, ako bi v to verjeli. In vendar jih je med nami še mnogo, ki verujejo. Verujejo pa zato, 1. ker ima to starčevstvo denar in druga sredstva, da preplavlja Slovenijo s svojim tiskom in jo trapi; 2. ker ima izmenoma v rokah oblast in z njo lahko »osreči« koga z drobtino s svoje bogate mize, ali ga pa udari z bičem, kakor neposlušnega psa, in 3. ker zna v vsakokratni opoziciji ubrati strune v najlepše melodije obljub, da uboga slovenska para takoj pozabi na staro in prične verovati v spokoritev in spreobrnitev.

Toda resnične spokoritve in spreobrnitve ne bo nikoli! Sadistično starčevstvo se ne more vrniti v novo, sodobno mladost! Slovenska rešitev je zato samo v novem, mladem in takem gibanju, ki bo napravilo križ preko starega in zapisalo v svoj program nespremenljiva načela: Slovenci smo bili, smo in ostanemo Slovenci tudi v Jugoslaviji, ki mora postati enakopravna last vseh Južnih Slovanov, urejena notranje na podlagi svobodnega sporazuma vseh, ki jo tvorimo in jo bomo še tvorili. Kot Slovenci se med seboj lahko delimo na politične stranke, na zunaj (tudi nasproti svojim slovanskim sorodnikom) pa moramo ostati enota! Vrhovni interesi našega naroda so skupni vsem Slovencem! Preko njih ne sme nihče; kdor gre, se sam izključi iz naše skupnosti!

DOŽIVLJANJE UMETNOSTI OB FRANCOSKI
GOTIKI (KONEC)

Poizkusili smo izluščiti jedro tega, s čimer učinkuje vzorna francoska katedrala tako globoko na gledalca. K temu pristavimo še nekaj pripomb, ki naj izpolnijo naše ugotovitve.

Pri starih, docela ohranjenih oknih v Chartresu — to pa velja tudi za Tours in nekatere druge katedrale — tiči v dveh dejstvih vzrok njihovega posebnega učinka, ki ga stari mojstri najbrž sploh niso nameravali.

Je to prvič dejstvo, da ne dojema povprečno oko na njih upodobljenih likov ali pa vsaj ne čisto natančno. Jasno je, da je ta nečitljivost oken splošnemu vtisu le v veliko korist. Saj gre tu za pobožnost, ki je že prekoračila vse, kar je neposredno vsebina legende.

Posledica te nerazločnosti upodobljenih likov je ta, da se ne pojavlja modra barva samo kot določilo kakega predmeta, temveč stopa kot prevladujoča barva v harmoniji z ostalimi glavnimi barvami v ospredje naše zavesti.

Kar povzroča temačnost prostora, je prevladujoča modra barva in razmeroma majhni format tega, kar predstavlja slika na steklu. Okna, na katerih prevladuje rumena ali rdeča barva, razsvetlujejo prostor bolje od oken s pretežno modrino. Posledica tega je, da občutimo takoj snovno pezo kamna, a pokaže se nam še neka posledica. Ako prostor ni primerno teman, izgubi okno mnogo svojega žara in sijaja. Človek ne dojema več bleščeče barvitosti, ki ni vezana na kako snov, ampak samo barvano steklo. Videti moramo pač stara okna v Toursu ali Chartresu, da občutimo razločno, kako bleda, brezbarvna in mrtva so kljub vsem barvam — recimo — slikana okna iz novega veka.

Omeniti pa moramo še neko bistveno okoliščino. Nekatera krasna stara okna v cerkvi Notre Dame v Parizu s pretežno rumeno in rdečo barvo, učinkujejo kljub svoji dovršenosti razdražljivo in vznemirljivo. Modra barva je barva daljave ter vpliva pomirjujoče. Zdi se mi primerno, da opozorim tu na to, kar pravi Spengler v svoji knjigi »Propast zahoda« o pomenu barv: »Modra barva je kakor zelena bistveno atmosferična in ne snovna barva; hladna je, breztelesna in vzbuja vtis prostranosti, daljave in brezmejnosti. Nanaša se na mrak, temo in neresničnost. Rumena in rdeča sta poljudni barvi, barvi množice, dece, ženâ. Smatramo ju za barvi ospredja, hrupne družabnosti, naivnega življenja tja v en dan, in točkastega bivanja, za barvi politeizma. Modra in zelena barva pa sta monoteistični, barvi samote, skrbi, odnosa trenutka na preteklost in bodočnost, barvi usode kot sile, ki biva v vsem vesoljstvu.«

Ako vlada dandanes v najširših krogih Evrope glede vrednosti in pomena barv velika negotovost, se temu ne smemo čuditi. Saj nam nedostaje tudi

izrazov za označbo vrednot, ki nam jih nudijo barve in njih kombinacije, zlasti pa višje enote, n. pr. barva, oblika in prostor, kakor jih opažamo v notranjščini gotških stavb. Tu odreče n. pr. tudi označba »odličen« za vrednoto, ki jo moramo tem prostorom brezpogojno priznati, in sicer zaradi tega, ker ne moremo nasprotja »odličen : vsakdanji« prenesti kratkomalo na čisto stavbene in dalje na estetske zadeve, pa tudi zaradi tega, ker se zlivajo vse dosedaj omenjene vrednote končno v neko višjo enoto. Zato se sme analiza vrednot v našem primeru zadovoljiti s tem, da poudarja nekatere značilne in jeziku dostopne vrednote. Drugače zadošča za naše potrebe, če razpravljamo obširneje o tem, iz česar izhajajo vrednote. In to smo tukaj poizkusili.

Proti koncu preteklega stoletja se je posebno iz vrst likovnih umetnikov oglašal klic po pristnosti materiala, in ta zahteva je bila docela opravičena, če pomislimo, koliko se je v tem oziru grešilo. Za pristnost materiala pa je menda pogoj njega upoštevanje. To upoštevanje materiala je lahko nekaj, kar je večšak nameraval, njega izvrstna kakovost in strokovna obdelava pa se tudi lahko gledalcu vsiljuje. Naj bo pa temu kakorkoli, dejstvo je, da dojemamo dragocen mramor v vseh mogočih barvnih odtenkih, umetniško obdelane vrste lesa, pozlatnine, steklo, zrcala, preproge in gobeline pa le v neposredni zvezi s tvarino, s tem, ker je realno, kar biva. Odnos do vsega, kar je v vsakdanjosti dejstvo ali kar bi utegnili ali morali biti, se ne da zavračati. Celo tedaj, če se ne bavimo z ničemer realnim na materialu, torej z njegovo obliko, n. pr. z vitrami lesa ali gladkostjo zlata in vsega tega ne upošteevamo, zaidemo vedno globlje v bivanje. To velja tudi za vse višje tvorbe, ki so napravljene iz dragocene tvarine. Tako opazujemo zlasti zvezo z okoljem, z vsem pozemskim v večini najznamenitějšíh renesančnih in baročnih tvorb. Daleč na jugu stoji nekaj krasnih cerkvâ, ki si jih brez vsega lahko mislimo kot sprejemnice kakega mogočnega vladarja.

Tudi visoko oblikovana enota gotške stolnice sloni na nečem zaznatnem, in tako nam je tudi v njej mogoče videti realiteto. Medtem ko kakovost in zunanost lesa ali mramorja vzpodbujata gledalca, da se bavi še nadalje z materialom, njegovim najdiščem, njegovo trdoto, vrsto, obdelavo itd., medtem ko vzbuja pestra oprema cerkvâ, kakor so običajne, nujno marsikake asociacije, ki merijo na pozemsko in običajno okolje, nima vtis, ki ga povzroča opisana gotška stavba, nobenega tistih dotikališč, ki pomagajo naši živahni fantaziji, da more združiti nove dojme z običajnimi, mnogokrat doživljenimi in vsakdanjimi predstavami. Kar je v našem primeru predmetnega, primerjamo morda najlažje s tem, kar nam nudi glasba. V obeh primerih so osnove naših dojmov zaznave, in sicer ali zvoki ali barve in prostorne določbe. Na teh osnovah temeljijo razne tvorbe; v enem primeru melodije, v drugem skladnost likov, barv in prostorov. Tu smo že izven, bolje rečeno, iznad vse realnosti in tega, kar samo biva. Toda v dojemanju vrstnih stopenj idealnih predmetov stopamo še korak više, ko dojemamo

čustveno tiste vrednote, ki slone na zvočnih in likovnih tvorbah. Te vrednote pa vzbujajo omenjeni edinstveni vtis.

S tem, da se dviga čista predmetnost od zaznave do idealnih predstav predmetov, do melodije ali prostorne in barvne harmonije, in dalje do vrednot, dobi duša z brezpogojno nujnostjo določeno smer, in sicer proč od bivanja in izkušnje. Tako nas opazovanje dojetega predmetnega stanja uči, da smo v našem primeru zapustili v resnici oblast vsega materialnega, da smo prekoračili območje vzroka in učinka, da doživljamo primer resnične transcendence.

Tako pa smo dospeli na prag sveta, ki ga smemo v pravem pomenu besede imenovati nadčutnega in nadzemskega. Ne znanost in ne umetnost nas ne more tu podpirati ali voditi.

Občudovanja vredna umetnost gotskih mojstrov pa nas ne vodi samo od realnosti na prag nadčutnega, idealnega sveta, ampak v njegovem neskončnem območju tudi v določen del tega območja, čigar meje nam je, dasi s precejšnjo netočnostjo, vendarle mogoče začrtati.

Večkrat smo že omenili, da je to, kar opisujemo z izrazom »čustveno obeležje« ali globoki vtis, vrsta vrednot, ki smo jih dojeli in jih često ne moremo označiti z besedami. Zaradi tega smo poizkusili navesti predmete, prostor, barvo, obliko, na katerih temeljijo opisane vrednote. Zelo značilno pa je, da nam posreduje visokogotska stavba iz velikega števila za nas dojemljivih vrednot samo neke skupine. Predvsem niso zastopane hedonske vrednote prijetnosti, udobnosti, domačnosti ali kakor jih že hočemo imenovati. Prav tako se tudi območje estetskih vrednot ne uveljavlja odločilno. Miloba, ljubkost in mičnost so morda svojstva drugih stavb, tu jih ne moremo najti in tudi najvišji estetski pojem, namreč pojem lepote, je le izraz naše zadrege. Če pa to vrednoto občutimo, potem jo občutimo le po naključju, kot postranski učinek.

Tako je območje vrednot omejeno. Resnobo, dostojanstvenost, napetost in razvnetost visokogotskih stavb smo že omenili. Kar je še drugih vrednot, in te so prav najvažnejše, jih lahko pač najtočneje opišemo, če si predočimo vtis, ki ga vzbuja v nas delo kakega res velikega glasbenika. Tu dojemamo vse, kar je vzneseno, sveto in odrešujoče, na osnovi čestokrat najenostavnejših glasovnih oblik. To pa ne velja samo glede del velikih glasbenikov, marveč tudi glede mnogih narodnih pesmi, v prvi vrsti božičnih, ki so jih peli že naši pradedi. O teh pesmih pravi neki velik pesnik, sin revnih kmečkih staršev: Svet jih smeši, toda pobožnost veruje vanje in nebo jih usliši.

Dasi je naša analiza, v kolikor se tiče natančnejše določitve vrednot, nedostatna, vendar je pokazala, da so stari gotski mojstri s sredstvi, s katerimi razpolagata stavbarstvo in njega okras, dosegli najvišje, dosegli nekaj, kar zmore le genij. Tu se nam res odkriva visoko ubrana duša, ki stremi v umetnosti prav tako za najvišjim, kakor sta sholastik in mistik napenjala svoje duševne sile do skrajnosti, prvi misleč, drugi pa čuteč.

Tu ob razgledu na umetnikovo duševno stanje in njegovo dobo se moramo ustaviti. Dovolj je, če vemo, da dovoljuje umetnina tudi te razglede, jih dostikrat vprav zahteva.

Seveda je predvsem zanimivo, iskati raznovrstne vrednote ob stavbah, ki so jih gradili celi rodovi, zakaj jezik, ki ga govore take stavbe, je zelo razumljiv. Zmotno pa je naziranje, da ne nudi tudi skromna podeželska cerkvena ali meščanska umetnost naših prednikov, kakšen star nagrobnik ali stara hiša nešteto možnosti, da z vso ljubeznijo zasledujemo umetniško hotenje tiste dobe.

Vsakdo se lahko čuti srečnega, ki si je v lepih umetnostih pridobil popolno izobrazbo ali pa mu je mogoče, da sliši o tem predmetu večkrat predavanja dobrih strokovnjakov. Mnogi pa morajo biti brez obojega. Na razpolago so jim le nezadostna sredstva, morda nekaj map in kakšno kratko potovanje po ožji domovini. Toda tu, kakor povsod, pa ne gre za to, koliko in kaj si gledal, ampak kako si gledal. Pri tem seveda ne zadostuje, da se vadimo predstavljati si in razlikovati. Razen tega nam je treba pred vsem odprtega in dovzetnega srca, ki dojema tudi najmanjše in najneznatnejše vrednote jasno, razločno in živahno. To zahtevo, ki je povsem neobhodna, je težko izpolniti. Srce današnjega človeka je polno nemira in zagrenjenosti. Če živi kje kako stremljenje, potem je strastno, nestrpnostno in enostransko. Čim več izpolnitev nam odreja življenje, tem bolj jarka in pestra je domišljija, ki nam upodablja vse, kar je jedva dosegljivo. Človek s takim občutjem pa je nezmožen, da bi dojemal druge vrednote kot tiste, ki obsegajo njegov osebni interes. Zaprto mu je torej vse obširno področje vrednot, ki smo ga prej površno orisali, zaprt mu je mogočen svet najsilnejših in najvznešenejših doživetij. Če hočemo ta doživetja izčrpati, nam je treba mirnega dušnega občutja, ki je brez vseh strasti in razburjenja. Za takim dušnim stanjem moramo stremeti vsaj v nekih dobah, saj nam je tudi dosegljivo, če se vadimo v obvladanju samega sebe. Šele tedaj in samo tedaj, če je naše občutje mirno, izenačeno, prosto vseh afektov, moremo oceniti umetnino po njenih notranjih vrednotah.

Potrebno je, da zavzamemo pravilno stališče. To je najvažnejši smoter lastne vzgoje. Ako izhajamo pri njej od umetnosti kot smotra našega dojetja, potem nam bo tista slovesna ura, v kateri lahko brez vsake napetosti uživamo take umetnine, že v veliko korist. Toda za slovesno uro samo nam končno tu ne sme iti. Srce, ki je polno nemira in strasti, zatemnuje tudi najjasnejši razum. Ako naj je naša duša — da rabim prisposodobu — zrcalo sveta, potem izvršuje svojo nalogo slabo, če vpliva na njo tako srce. Naša pot drži le preko obvladanja samega sebe, ki je neobhodno, potrebno, če hočemo četudi skromne izrezke sveta pravilno dojeti. Odtod pa se nam odpirajo daljna pota: od obvladanja samega sebe do pravilnega dojetja sveta in dalje, če hočemo in moremo, do obvladanja ne-jaza, materialnega sveta in nazadnje do najtežjega, do obvladanja človeka. (J. Baukart.)

DVA SONETA

VEČERNE URE

*Večerne ure ... Žejnih duš sprostitev
v zamaknjenost, ki sega onkraj groba.
V njej srce vsako božja je podoba
in misel vsaka vroča je molitev.*

*O sanj človeških tiha posvetitev,
kako je topla tvojih sil svetloba!
Z njo zmagana sta čas in pa trohnoba
in vse, kar dal življenju dan je plitev.*

*Nad svetom sklenejo se vsi oboki
in zablestijo se v onstranstva zarji
nad nami in nad našimi otroki.*

*Pozabljeni vsi težki so viharji
in vsak med nami s srcem svojim v roki
ko plamen sveč je, ki žare v oltarji ...*

CVETOČI VRTOVI

*Cveto vrtovi mojih živih snov
v skrivnost noči, ki za obzorje sega.
V njih ena želja me prevzema vsega:
O, biti večno čvrst in večno nov!*

*In peti, peti kakor dih vetrov,
ki ves razvnet v pomladnem soncu bega,
in v pesmi vse poživlja, kamor sega:
rast polja, travnikov in vseh gozdov!*

*O, ta razgibanost, ki v dnu človeka
odpira si neslutene globine,
da ves je kakor v dan šumeča reka!*

*Dviguje neukrotno se v višine
in se v morje vesoljnosti izteka
iz sle radostnih ur in bolečine!*

VEČERNA MEDITACIJA

Izza gozdiča zategel klic:
 v vrišču prebeglih ptic
 odmeva ozračje v somrak.
 V višini se koplje v svetlobi
 še zadnji oblak ...
 Vlaga po dežju je sočna,
 trava vesela in listje igravo.
 Nasičena diha zemlja vodoločna
 in potok si poje sanjavo.
 Od dnevnega trušča vsa trudna
 je domišljija.
 V plašču noči bodo misli umerjene,
 čustva v tišini bolj budna
 po dolgem oddihu kot ptice operjene.
 V dnevni tesnobi in njeni tegobi
 dela človeška so čudna ...
 Človek hlatast je motor brez zavor,
 noč pa je dobra, vse skrbno zakrije.
 Dan vse razvpije, sozvočje razbije.
 V viharjem tem beganju nimaš opor,
 majavi jambor v kričavi trohnobi.
 Ko dan razbuči se, v zatišju noči se sprosti
 slapovje pršeče v sozvočje doneče.
 Prihajaš v neomajni zvestobi zaljubljeni mrak.
 Neslišno korak ti odmeva v zamišljen večer.
 Srca ubrana odpirajo ti na stežaj
 najskrivnejše duri.
 Pozdravljen, ljubezni točaj, ob zaželeni uri!
 Pozdravljen tvoj drug, valujoči nemir!

JANKO SAMEC

DRAMA V PODSTREŠJU

I

Zgodilo se je, da se je v Matevžu Bilki nekaj razvezalo. Prelomilo in razsulo se je na dvoje in se je s strahom zavedel, da nosi dva človeka v sebi. Enega dobrega, lepega in svetlega kakor sonce na nebu, in enega slabega, grdega in črnega, ki mu ni še vedel primerne imena. In sta oba kakor pajek za muho iztegala dolge prste po njem, Matevžu Bilki, ter se jima je zaman skušal izviti. Zaletavala sta se vanj, prosila in grozila, dokazovala in rotila ter se nista dala več pomiriti. Od tiste ure je bil Matevž Bilka raztrgan človek.

Kakor stebelce v vetru je nihal zdaj sem zdaj tja, zaman skušajoč, se postaviti na lastne noge.

Vse to pa zastran ene same besede, ki so o njej njegovi prijatelji pravili, da je na znotraj prazna, a je zunaj nič ni. Nanj pa je bila padla kakor strela iz jasnega. Porušila je v njem vse, kar sta mu bila dala na življenjsko pot oče in mati v tisti uri, ko sta ga bila postavila na svet: vedrost užitkov žejnega srca, ki neskrbno hodi naokrog, se vsemu smeje, ob vsem ogreje, ker živi le enemu samemu trenutku, ne meneč se ne za včeraj ne za jutri, kaj šele za blagor posmrtnih dni.

A ko se je Matevž Bilka nocoj vračal, žrtev obeh svojih, doslej nepoznatih obrazov, proti domu skozi šum obljudenih ulic, se ni niti za hip spomnil, da bi se vprašal, kaj ga je gnalo še poslednjikrat tja pod okna skromne hišice v predmestju, kjer je v zadnjih mesecih stal večer za večerom in, žlobudrajoč kakor nebrzdan potok tja v en dan vso sladko nesmiselnost zaljubljene besede, previdno mrežil kakor zavraten pajek srce dekletu, ki mu ga je bilo zagonetno naključje postavilo na pot.

Pa ga je prav ta neprevidnost v računanju stala vso ceho. Ta je bila težja od pesti zlatá, ki ga vržeš v naročje pocesnici za eno samo uro gnusne ljubezni. Dušni mir in vedrost srca sta bila šla rakom žvižgat in Matevž Bilka je s sklonjeno glavo ter s klobukom, globoko potisnjenim na čelo, stopal z nemirnimi koraki po mestnem tlaku. Zadeval se je ob ljudi in zidove, grabil z rokami po mrzlem železju starinskih portalov. Pri vsem pa mu je bilo, kakor da ni on sam, ki hodi po cesti in se vrača domov, ampak da so trije: On, njegova Luč in njegova Senca, ki se kot sprti vinski brateci drug za drugim rijejo skozi prelivajočo se množico ljudi, kočij in tramvajev.

Kam? — Misli so se mu medle in motale ko zmešana štrana. Kakor betežno dete se je Matevž Bilka obračal z obupnim vprašanjem zdaj k Luči zdaj k Senci, roteč ju, naj mu pokažeta pot v samoto. Kajti od notranje razrvanosti ni hrepenel po ničemer drugem kot po nji, da bi mogel v razmišljanju in iskanju, sam zâse, spet zlepiti svojega raztrganega človeka. A se je Luč vanj le žalostno smehljala, Senca pa se satansko režala, da je Matevž Bilka izprevidel, da ne bo od njiju rešitve. Vedel je, da ga bo nocoj zastonj pričakovala njegova samska sobica, ki si jo je bil najel v podstrešju štirinadstropne hiše sredi mesta.

Tedaj so se od nekod v luč električne obločnice zasvetili trije medeni gumbi. Čisto dobro je razločil, da četrtega manjka. Bohotno so se zasmejali od napol zapetega temnomodrega suknjiča, kjer je z njega na levi strani viselo nekaj motnorumenih, v dežju in mrazu ostarelih odlikovanj. Podzavestno je začutil v tej, le na zunaj izraženi razdvojenosti, človeka zraven sebe. Pognal se je še nekaj korakov naprej, da bi ubežal svojima nadležnima spremljevalcema, in je z votlim, samemu sebi tujim glasom, zaprosil: »Ali bi mi vedeli povedati, človek božji, kje stanuje Matevž Bilka, pisar po poklicu in falot po življenju?«

Iz molka, ki je vstal za njegovo besedo, ga je zbudil prešeren krohot stražnika, ki je strmel vanj ko v kitajsko čudo. Matevž Bilka je že hotel naprej. A ga je nekaj zadržalo pri rokavu in kakor težko pričakovana odrešitev mu je zazvenel v uho človeški glas:

»Vse bi verjel, vse si mislil, vse, prav vse, hahaha... a da se ga znajo gospod Matevž tako nasekati že v zgodnji večerni uri, tega pa že ne!«

Nato se je vse okrog njega zahihitalo, se prešerno prekucnilo ter zavrtelo in iz te razposajene zadovoljščine se je muzal vanj široki stražnikov obraz. Širil in širil se je ter se končno razlezel v nekaj tako sončnega, lepega in neizraženega, da je še Matevž Bilka našel spet samega sebe. Zdaj se je še njemu zazdelo vprašanje neumno in nerazumljivo. Zasmel se je kot otrok, ki je v začudenju zagledal pred seboj čudovito igračko.

Potem ga je nenadoma postalo sram, da se je opravičeval s plaho, še negotovo besedo:

»Saj sem se le hotel pošaliti, veste... Včasih takale šala dobro dene, takole zaradi zdravja in duše...« je zatrjeval in hitel goltat trdo kepo, ki mu je bila sedla v grlo. »Človek še samega sebe včasih ne spozna, pa je tak, kakor ga Bog pa svet hočeta, veste. To se pravi, hm... da veste: dolčas ga omreži, Bog ve, zakaj in kako... zgrabi ga, pa še sam niti ne vé, kdaj in zakaj stori neumnost. Potem je sam sebi in drugim v posmeh...« je mencal dalje. A se kepa v grlu nikakor ni dala zmehčati. Še narasla je, se napihnila kakor balonček v suhem zraku, da se je Matevž Bilka končno zbal, da ne bi počila.

»Le solz ne, teh prekletih solz ne,« se mu je utrgalo v napetih možganih. Ostro je zapičil svoje oči v orumenele medalje, ki so od stražnikovih prsi nemo strmele vanj, kot da vedó za njegovo skrivnost. Pa si je hitel pomagati iz zadrege: »Treba jih bo očistiti, osvetliti, hm, namreč medalje... vredno je dela in truda, ko se človeku tako podajo, hahaha... Veste, čast nad vse, ta je prva; vse drugo pride potem. Ko je človek storil svojo dolžnost, hm, da, svojo dolžnost, pa mu priznaj tudi čast. Ta je kakor medalja, res, kakor medalja... da. V počestnem prahu omedli, in je treba potem, da se obriše..., da, res... da se obriše... ker je... hm, veste... umazana. To se pravi, hm, da čast, namreč človeška čast je vredna čistobe, da... hm... čist...«

A besede so se mu začele spet motati brez reda, ko klasi v vetru so se majale sem ter tja in jim ni bilo najti več repa ne glave.

In ko je Matevž Bilka odmahedral ko raztrgana cunja po ulici naprej, je stražnik za njim zijal z odprtimi usti ter ugibal:

»Kaj mu je neki? Ali je res pijan, ali se samo dela? Pa, da se ni veselemu vragu morda zmešalo, kali?«

Matevž Bilka, pisar po poklicu in falot po življenju, pa je utrujeno štorkljal po razsvetljeni ulici in sta ob njem, na desni in levi, hodila kot zvesta druga

njegova Luč in njegova Senca. Nihče od mimoidočih ju ni ne videl ne slišal, kamoli, da bi bil v tistem večeru mogel zajeti smisel njunega poslanstva.

Še celo on sam, Matevž Bilka, ni še slutil, kaj nameravata z njim. Čutil je le, da je zaradi njiju raztrgan in razdvojen. Zato je pospešil korak, da bi kmalu došel do svojega doma. In ko je obstal pred sivim portalom štirinadstropne hiše, kjer ga je v podstrešju že nestrpno pričakovala samota njegove samske sobice, sta pospešila še onadva za spoznanje svoj korak. In končno sta pred njim še naširoko odprla hišna vrata.

Kakor tat v vežo je smuknil Matevž Bilka preko praga. Zdirjal je po širokih stopnicah. Vrata za njim so se brez šuma zaprla. A po stopnicah idočemu, se mu je zazdelo, ko da sliši za sabo tiho stopicanje lahkih, skoraj eteričnih nog.

Luč in Senca sta zvesto sledila drugu svojih dni, da mu na razpottju življenjskih ur pokažeta pota k Dobremu ali Zlu...

II.

Soba v podstrešju, kjer domuje Matevž Bilka, diha udobnost in domačnost starega samca, čeprav mu je šele osemindvajset let. Dvoje majhnih oken z obširnimi razgledom na pestro razrvanost mestnih streh mimo strahotne silhuete zvonika stolne cerkve z velikim nemarno pozlačenim križem na vrhu, je za silo okrašenih s pisanimi gardinami, pred katerimi se svetlikajo nekoliko razvlečeni kosi belih zaves. Po stenah vise pisano med seboj pomešane pokrajinske slike v črnih, preširokih okvirih. Tu pa tam žalostno gleda predse zaprašena glava pozabljenega svetnika. V desnem kotu zraven postelje pa so v neredu razpostavljene fotografije ženskih glav, aktov in figur v vseh mogočih položajih, ki pa so vsi daleč od pravdnosti in naravnosti. Pod vsakim je skrbno nalepljen na steno črn križ. Tesno pod njimi sloni ob zidu otomana iz rdečega baržuna, ki je tu pa tam objeden od moljev. Pred njo stoji okrogla miza, na kateri ležé velika tabatiera, pepelnik, nekatere knjige in prazna steklenka. Ob mizi stola. Nad enim stolom štrli od stropa osamljen močan kavelj, ki ga je, Bog vedi kdo, pribil v Bog vedi kakšne namene. Postelja ob zidu je razmetana kakor po popoldanskem spanju. Na nasprotni steni visi starinska ura. Pod njo na posameznih žeblih kosi obleke, perila in star, zamazan klobuk. Omara ob strani je na pol odprta. Pred njo ležita na tleh osamljen čevlji in zavržena brisača.

Večer je. Luč gori na mizi. Tiktakanje ure se vtaplja v oddaljeni šum ceste.

Luč in Senca Matevža Bilke sedita nepremično na otomani za mizo. Sam Matevž pa stoji z ubitim obrazom kraj mize in strmi molče pred se. Oblečen je še kakor na cesti, le klobuk je bil zagnal na posteljo. Vzravna se, kakor da se je nečesa spomnil. Strese z glavo in se nato začne opravičevati:

»Oprostita, da vaju sprejemam v temle fantovskem neredu, a kaj se hoče! Nisem mislil, da me obiščeta že nocej, prijatelja moja draga, hahaha...«

L U Č, resno, S E N C A, prisiljeno: Dolžnost je naju klicala, Matevž Bilka!

MATEVŽ (zamišljeno): Da, dolžnost ... Človek ima tudi dolžnosti, kajne? In za dolžnostmi pride še medalja in se ta nekaj časa sveti, nato pa otemni. Kakor čast, če jo vlačiš na ulico.

LUČ (s povdarkom): A je dolžnost več kakor medalja in čast, Matevž. In ne obledi nikoli!

SENCA (se vtakne vmes): To praviš ti, ki si od drugega brega. Jaz pa vem, da ne sme tudi čast zbledeti, Matevž moj, ker je človek ustvarjen za življenje.

MATEVŽ (zamišljeno): Da, za življenje. In je življenje lepo, sladko. In gre včasih preko časti in dolžnosti, prijatelja moja. Je kakor živ vrtnec, ki se žene v vrtoglavem krogu preko skal in bregovja. Človek pa je v njem kot drobna lupina, ki sama ne ve za cilje in pristan ...

LUČ (resno): Seveda, če je pristen odsev svojega imena, Matevž Bilka! Včasih pa ima tudi stebelce v polju svojo moč in ga ni vetra pod božjim nebom, da bi ga strl.

SENCA (zapeljivo): Kaj bi z močjo, ko je vse minljivo in je le življenje večno!

MATEVŽ (ko da se budi iz sna): Res, življenje je večno. In je žeja po njem tudi večna, nezlomljiva, nepogasljiva ...

SENCA (mu pade v besedo): In ga zato pijemo, s slastjó in strastjó ga pijemo, ker ne vemo ne ure ne dneva, kdaj nam zajde za zadnjim bregom.

MATEVŽ (se polagoma ogreje): Ne vemo ne ure ne dneva. — Zato sem ga pil, iz polnih čaš sem ga pil. Ker sem ga bil žejen od prve ure spoznanja. In sem ga še žejen, žejen, žejen ...

LUČ (pokaže s prstom na slike za seboj): A je bila Martina zadnja v vrsti tvojih posod, o Matevž, ker prišla je dolžnost in čaka ...

MATEVŽ (s strahom): Martina, Martina — in me čaka, dolžnost me čaka. (Se razgreje.) One tamle pa me niso čakale. Dale so mi, kar so imele in je bilo najslajše, najgloblje. Pa so odšle, tiho, neopaženo, kot so prišle, ne da bi bile niti najmanj rekly: Plačaj ceho, bratec!

SENCA (pomenljivo): In bo tudi ta poslednja odšla! Za njo pa ne bo ne dolžnosti več ne medalje, ampak se bo le odrešena čast razbohotila ko požar krvi v novem življenju.

LUČ (skrivnostno): A Martina ni več sama, Matevž Bilka! Ne more oditi kakor one, ker je med teboj in njo vez krvi novega življenja.

MATEVŽ (ko da ga je kača pičila): Vez krvi ... vez krvi! Molči mi s to vezjó, ki je v sebi ne čutim, ker sem človek-žival, ki je sama sebi zakon, dom in postava, ker mu polje kri v tisočere neznane bregove. Ti bregovi, pa so ko ena sama, široka reka, ob kateri ni jezov ne pristanov, ker živi in se izživlja do poslednjega ritma svojega prelitja v morij vsevečne oceane.

SENCA (živahno pritrjuje): Človek je sam nagon in je ni postave, ki bi, uklepajoč ga vāse, mu mogla zaježiti odločeno pot.

MATEVŽ (s povdarkom): Da, človek je sam nagon, sam nagon. In sem bil jaz veren glasnik tega njegovega evangelija, ki ga je zemlja postavila za zakon vsemu življenju.

LUČ (vprašujoče): Tudi preko duha in otroka, Matevž Bilka?

MATEVŽ (se zgane in zamisli).

SENC A (se ogreje): Duh je tudi z mojega brega, ti žarki odsvit temine moje noči! In otrok? Ha, otrok! Koliko jih je na tem svetu, ki jim ne veš rodu ne imena ne pomena?! Pa vseeno tekó stoletja nad njimi, ne da bi bil en sam cvet drevesa po krivici pohojen od trde noge življenja.

MATEVŽ (zamišljeno): Rahla je vez, ki se plete med menoj in njim, ki sem mu dal življenje. In še to vez čas nekoč raztrže. A ko se bova enkrat nekje v življenju srečala ko tujca, ne bo vedel on zâme ne jaz zanj, ker sva žival ob živali, ki jima je odločeno, da gresta vsaka svojo pot.

LUČ (toplo): Spomni se, Matevž Bilka, svojega doma, matere in očeta! Spomni se svojih toplih in jasnih dni, ko so ti leta tekla ko bister studenec, ki ga ne skalita ne dež ne toča. Spomni se tiste ure, ko si odhajal v svet in sta ona dva, mati in oče, zrla z brega za teboj, da se ti je v prsih trgal kos za kosom srca. In en tak majhen droben košček je ostal tam pri njiju za večno in ti hodiš še danes okrog okrnjen ter se zdiš sam sebi večni popotnik, ki mu je vsaka postelj pretrda, prepusta ter vsak dan ves tuj in mračen. Spomni se, o Matevž Bilka, na vse to in ne zanikuj vezi krvi, ker je od vekomaj in bo za vekomaj.

(Se bo nadaljevalo.)

JOHN MASEFIELD—JAN BAUKART

SMEJTE, RADUJTE SE . . .

*Smejte, radujte se, s petjem zboljšujte ta svet in smeje,
le ga zboljšujte z udarci krivici v zobe!*

*Smejte se, kratek je žitja čas, samo za ped dolga nit,
smejte se, da je človeštva sprevod krasovit.*

*Smejte, radujte se! Vedite, v starih, pradačnih dneh
Bog nam ustvaril nebo in zemljo je za srečo in smeh.
Strnil ju v stih je, nalil nam vanj vina je svoje radosti,
bajno vse blaženstvo zvezd in zemljè vse sladkosti.*

*Smejmo zato se in pijmo iz sinje te čaše neba,
pojmo z zvezdo prešerno, ki mimo vihra!
Smejmo se, borimo, delajmo, srkajmo radosti sok,
ki nam po dragi zeleni ga zemlji razlil je sam Bog!*

*Smejte, radujte se družno, ko bratje vsi ene krvi,
ki so povabljeni v dvore prekrasne v gostí,
dokler vam strune zvene in se ples ne konča!
Igra še traja — radujte se, smejte iz vsega srca!*

ČEŠKOSLOVAŠKA ŠOLSKA REFORMA

(VTISI S PEDAGOŠKE EKSURZIJE PO ČEŠKOSLOVAŠKI REPUBLIKI)

Češkoslovaško šolstvo se je šele v poslednjem desetletju pomaknilo v motrišče svetovne pedagoške zavesti, radi česar je povsem umljivo, da smo se tudi mi, ki smo že od nekdaj močno obremenjeni z vplivi nemške pedagogike, šele zdaj začeli zanj nekoliko bolj zanimati. Poprej nam je bil bližji Dunaj, ki je s svojo slovito šolsko reformo razgibal duhove in dal marsikaj dobrega, a tudi mnogo nedognanega in prenačelnega. Praga je med tem pustila pedagoške zadeve vnemar, deloma radi konservativnosti vodij čsl. šolstva, deloma radi preudarne previdnosti, značilne za čsl. šolnike. Ko pa je predsednik Masaryk ob 10-letnici republike, l. 1928., ugotovil velik napredek na vseh področjih, samo ne na šolskem, je sprostil že pripravljene sile. V najkrajšem času je nastala *p r a š k a š o l s k a r e f o r m a* — ako jo smemo tako imenovati, zakaj reformne poskusne šole so raztresene po vsej republiki. Upati je, da bo trajnejša od dunajske, ki so jo spremenjene politične razmere popolnoma iznakazile.

Čsl. šolska reforma koraka s previdnimi in dobro premišljenimi koraki dalje. Na osnovi temeljitega in znanstveno solidno fundiranega načrta se preizkušajo nove metode in se uvajajo v šolsko delo nove oblike pouka. Posebno izbrani in dobro pripravljeni učitelji so njih pionirji, od teh jih bodo polagoma prevzeli drugi, ki zaenkrat stoje še ob strani, čakajoč na dokončne uspehe. V ogromnem številu čsl. šol so poskusne reformne šole, na katerih se poučuje in vzgaja v novem duhu, samo neznatne celice, toda one obetajo postati kvas, ki bo povsem spremenil dosedanje strukturo šolstva v republiki. Udeleženci pedagoške ekskurzije, ki jo je v letošnjem maju priredila Pedagoška centrala v Mariboru, so iz vseh teh razlogov nameravali študirati na licu mesta praktično delo čsl. nove šole, zanimali pa so se tudi za ostalo čsl. šolstvo, ki se poslužuje še starih, dobro izhojenih tirov. V novih šolah so želeli prejeti pobud, v starih pa možnost primerjanja stanja našega šolstva s češkoslovaškim. In kaj so videli? Ugotovili so, da se starejše šole ne razlikujejo od naših slovenskih niti po vnanji obliki niti po metodičnem postopku. Razlika je bila kaj pogosto v našo korist. Kakor pri nas, so po večini nastanjene v dolgočasnih šolskih kasarnah c. kr. avstrijskega porekla, tu in tam so nekoliko večje, lepše ohranjene, bolj oskrbljene z učitelji, bogatejše zložene z učili in za spoznanje na višji stopnji v pogledu higijene. V metodičnem postopku pa prevladuje le prepogosto velika konservativnost, pouk je neživljenjski, suhoparen in šablonski, dociranje ali pa enolično katehetiziranje sta v ospredju. Torej vse, kakor pri nas, vsaj na večini šol...

Kakor vsa reformna prizadevanja, se mora tudi čsl. šolska reforma boriti z nezaupanjem, pedagoškim neznanjem in lenivostjo roditeljskih pa tudi učiteljskih množic na eni ter z zlohotnostjo mnogih načelnih nasprotnikov na drugi strani. Učiteljske množice se kot celota le počasi pomikajo dalje, zakaj

vse je odvisno od duhovnega razvoja posameznikov. Posameznik si mora najprej s trdim delom, ki marsikomu ne diši, pridobiti jasnih in znanstveno solidnih spoznanj, ki mu šele omogočajo umevanje ideologije, načrtno delo, kontrolo, kritiko in posebno še avtokritiko. Potem, ko dodobra razume, za kaj gre, se utegne ogreti in postati sobojevnik. Sicer pa so voditelji gibanja, katerih osebnosti igrajo pri spreobračanju najvažnejšo vlogo, sami dovolj previdni, ko vrše svoje apostolsko delo od učitelja do učitelja: oni ne znajo samo pridobiti in navdušiti, oni znajo tudi razdeliti naloge ter voditi negotove in še ne povsem dozorele od težkoče do težkoče, od stopnje do stopnje.

Pred nekaj leti so imeli samo nekaj desetoric pristašev in sposobnih delavcev, danes imajo že več sto izvežbanih učiteljev in na tisoče simpatizerjev. Tako nastaja na Češkoslovaškem nov učiteljski tip, ki se s svojo poduhovljeno podobo že na zunaj loči od doslej znanega. Na kongresu poskusnošolskih učiteljev v Brnu smo videli in slišali novega učitelja in čutili smo in razumeli, da mora uspeti v svojem plemenitem stremljenju. Sam način razpravljanja je pokazal zavidanja vredno višino in strogo stvarnost. Referentje so s prozorno jasnostjo razvili teoretske osnove, toda vsekdar v zvezi z možno ter zanesljivo preizkušeno izvedbo. In diskusija ni nikoli zabredla v brezplodno prerekanje, ki ga tolikokrat doživljamo pri nas, nasprotnik pa se je pustil prepričati, ako si razpolagal z dovolj tehtnimi argumenti. Za nas ekskurziste je pomenil ta kongres najjačji doživljaj, ki nas je tudi v smeri naših bodočih pedagoških prizadevanj navdal z veselim optimizmom. Kar je mogoče na Češkoslovaškem, mora biti tudi pri nas! Saj imamo že lepo število dobro pripravljenih in voljnih pedagoških delavcev! Nasprotnikov, kajpak, tudi ...

Od vsega početka so posvečali ekskurzisti, med katerimi je bilo več priznanih pedagoških delavcev in bojevnikov za novo šolo, največjo pozornost praktičnemu izvajanju reformnih idej na poskusnih reformnih šolah, ki jih je v republiki že lepo število. Po zasnovi priznanega pedagoškega voditelja reformistov, dr. V. Přihode, bi naj bila bodoča čsl. šola e n o t n a in postopno d i f e r e n c i r a n a: enotna šola I. stopnje = osnovna šola; enotna šola II. stopnje = reformirana meščanska odnosno nižja srednja šola (tkzv. k o m e n i u m); enotna šola III. stopnje = višja srednja šola (tkzv. a t h e n e u m); enotna šola IV. stopnje = akademija (univerza, visoke šole). Doslej je največ šol I. in II. stopnje, in te so si ekskurzisti ogledali najnatančneje. Že sama šolska poslopja so presenečala: lepa na oko, svetla in zračna, smotno urejena, bogato založena z vsemi mogočimi nazorili in učnimi pripomočki (celo podeželske šole imajo svoje lastne razmnoževalne aparate!) In ne predraga! Tako smo v majhnem češkem trgu videli novo poslopje osnovne in meščanske šole (šole I. in II. st.): pravi dragulj za 1 in $\frac{1}{2}$ mil. Kč. (okrog 3 mil. Din)! Z bridkostjo v srcu je ta ali oni izmed nas pomislil na neko slovensko šolo, ki je stala 7 mil. Din, na šolo, ki so jo svoječasno označevali kot najlepšo in najmodernejšo slovensko šolsko stavbo, ki pa je v resnici vsaj v svoji notranjosti in po svoji nesmotrni ureditvi tako v estetskem kakor v higienskem

pogledu prava sramota in (vpoštevaje ogromne stroške) neodpustljiv narodno-gospodarski greh. Naj bi se šli naši šolski arhitekti učiti na Češkoslovaško!

Notranje šolsko delo poteka na poskusnih reformnih šolah v glavnem v duhu idej, ki jih je prikazal že imenovani V. Přihoda v svojem znamenitem, v več svetovnih jezikov prevedenem delu »Racionalizacija šolstva«, o katerem sem obširneje poročal v »Popotniku« l. 1934/35. Na kratko povedano, gre za ustvaritev sodobne življenjske šole, ki bodi enotna ter postopno diferencirana. V smislu današnje dobe teži za čim večjo kolektivizacijo vzgoje (s tvorjenjem delovnih skupin in zajednic, s šolskimi občinami odnosno samoupravami učencev, klubi, šolskimi časopisi, zborovanji, kampanjami (n. pr. proti preklinjanju ali alkoholu), skupnimi obedmi vseh učencev in učenk v šolski obednici, itd.), hkrati pa za čim večjo individualizacijo pouka. S tem v zvezi je odpravljen dosedanja način starostnih razredov (časovna šolska enota ni več šolsko leto, nego semester) in spremenjen je način klasifikacije (učenec ne ponavlja več razreda, ker »pade« iz nekega predmeta, nego ponavlja v določeni skupini samo snov, ki je ni obvladal). Smoter učnih prizadevanj ni več obča izobrazba, nego postopno specializiranje, kar omogoča vedno večja diferenciacija na višjih stopnjah (zlasti na enotni šoli III. st.).

Realne razmere, žal, zahtevajo kompromisov, ki se jim tudi čl. šolska reforma ni mogla izogniti. Poudariti pa je treba, da doslej ni žrtvovala nobenega osnovnega načela, kakor tudi ni, v duhu zdravega pedagoškega realizma, prevetajočega vse njeno delo, žrtvovala realnosti kakemu skonstruiranemu pedagoškemu sistemu na ljubo. Tako se je obvarovala tiste enostranosti, ki je drugod in tudi pri nas mnoge pobornike novodobnega šolskega dela speljala na stranpoti in jim naklonila neuspehe: obvarovala jih je pred psihologizmom, pred pretiranim in enostranskim vpoštovanjem otroških interesov v škodo stvarnih zahtev posredovane snovi. Čsl. poskusne reformne šole v polni meri vpoštevajo vsa dognana mladinoslovna dejstva (ker teže za individualizacijo pouka, jih tudi morajo!), vendar stoje na povsem pravilnem stališču, da se snovi otroku na ljubo ne sme delati sila, ker sicer trpi učni in z njim vred vzgojni uspeh. Istočasno pa je seveda čl. šolska reforma nasprotnica druge enostranosti (ki je pretežno greh srednje šole), logicizma, ki pozna samo stvarno logiko snovi in predmetno sistematiko ter se niti najmanj ne briga za obče otroške posebnosti ter za posebne otrokove individualne zmožnosti. Izmirjenje obeh velevažnih principov, ki si nasprotujeta le navidezno ter se v resnici dopolnjujeta, katerih enostransko izvajanje pa je prinašalo in še prinaša učencem in učiteljem toliko zla, se je po mojih opazovanjih čl. šolski reformi posrečilo. Njeni poborniki so pedagoško korenito izobraženi ter vedo, da vlada tudi v pedagoškem življenju dejstvo polarnosti, ki ga docela vpoštevajo istočasno pri izmirjenju individualnih in socialnih zahtev, s tem da zagovarjajo individualizacijo pouka hkrati s kolektivizacijo vzgoje. V tej zvezi je zanimivo še to, da morajo otroci v posk. ref. šolah prav naporno delati. To se zdi danes, ko vendar poskušamo narediti otrokom delo in učenje čim

prijetnejše (kar je psihološki pravilno), nekam čudno. V resnici ni tu nedoslednosti. Običajno se namreč, tudi pri nas, zamenjavata pojma *p r i j e t n o* in *l a h k o* (nenaporno). Zares, otroku ne smemo dela brez potrebe otežiti, res pa je tudi, da mu brez nujne potrebe ne smemo prihraniti naporov. To naziranje se krije z Adlerjem, ki poudarja, da je vsaka premagana ovira vrelec novih sil, a tudi z osemdesetletnim Shawom, ki je povedal tole:

»... Zelo znan pedagog mi je omenil pred nedavnim nekaj zelo zanimivega. Dejal je, da skriva moderni način vzgoje, ki napravlja otrokom vse tako lahko in prijetno, v sebi nevarnost, da otroci ne bodo nikoli razumeli razlike med igro in delom. To se mi vidi nad vse važno. Življenje nikakor ni sama igra ali vsaj večji del igra, in vzgoja, ki daje podlago tej veri, je nad vse oporečna. Menim, da bi bilo treba vse otroke vsak dan vsaj pol ure prisiliti do dela, ki bi bilo resnično delo. Treba bi jih bilo naučiti tudi muke, ne samo igre.«

Meni osebno je bilo v veliko zadoščenje, ko sem videl prav v reformnih šolah ta pravilni nazor realiziran, ker sem ga že l. 1928. (v Pedagoškem zborniku Sl. šol. mat. za l. 1928.) močno podčrtal v razpravi »Bistvo delovne šole«. Nedvomno imajo mnogi nedostatki nove šole svoj izvor v nepravilnem pojmovanju dela in napora v šoli, in popraviti odn. razčistiti ga more le uspešna praksa, kakor se to vrši v čl. reformni šoli.

Zanimivo je, kako se na Češkoslovaškem, tej domovini širokogrudne demokracije, vsepovsod podčrtava narodni in državljanski moment. Vzgoja k iskrenemu patriotizmu, ki se je pri nas mnogi skoro sramujejo kot nesodobne, je v češkoslovaških šolah, reformnih kakor ostalih, sama po sebi umevna, docela neprisiljena zadeva. Nisem zagovornik šovinizma, vendar se mi zdi hudo neprirodno, da danes pri nas mladina ni več v prvih vrstah narodne in državne misli. Prepričan sem, da bi že s s a m o s v o j o p r i s o t n o s t j o očistila bojne vrste vseh tistih primesi, ki so ji upravičeno nesimpatične ter jo odbijajo. Naj bi v tem pogledu sledila čl. mladini!

Umljivo je, da tudi čl. reformno šolstvo nima zgolj odlik, nego ima tudi svoje hibe; hibe vsaj za nas, ki smo prišli iz dokaj primitivnejših razmer naše pretežno agrarne države. Tako je ta ali oni grajal preveliko racionalizacijo in amerikanizacijo, ki bi utegnili imeti za posledico razduhovljenje šole in omalovaževanje učiteljske osebnosti; pogrešal postavitev občevaljavnih večnostnih smotrov; ali se celo zgražal ob silnem poudarku mehanskega vežbanja vseh vrst spretnosti. Marsikaj tudi nasprotuje našemu narodnemu značaju. Toda vsem udeležencem ekskurzije bo gotovo ostal v spominu elan, s katerim se vrši šolsko delo, navdušenje, s katerim žrtvuje reformno učiteljstvo domala ves svoj prosti čas reformnim stremljenjem, in zadovoljni obrazi dece, ki z vidnim veseljem dela v šoli. Za naše šolstvo bo velika pridobitev, ako se nekoliko preusmeri, ako dosedanje skoro izključno nemško pedagoško orientacijo nadomesti ali vsaj dopolni s češkoslovaško. Ne samo radi toliko označevane slovanske vzajemnosti, marveč še bolj radi zdravega pedagoškega realizma, ki je značilen za češkoslovaško novo šolo.

ALI JE KRALJEVINA JUGOSLAVIJA NOVA DRŽAVA, ALI POVEČANA SRBIJA?

Pri reševanju notranjih problemov naše države se dotikamo navadno le vrhov posameznih vprašanj, skrbno se pa — hotoma ali zaradi ignorance? — izogibamo poseči v dno, k jedru temeljnega problema, ki krije v sebi tudi vse sestavne dele celotnega kompleksa. V tem dnu temeljnega problema je med drugim še vedno ne dokončno rešeno in zato stalno živo vprašanje dejanskega in državnopravnega položaja naše države z ozirom na ugotovitev: Ali je kraljevina Jugoslavija nova država, ali le povečana predvojna kraljevina Srbija? Na videz se zdi to vprašanje le teoretičnega značaja, toda v resnici je od njega definitivne rešitve odvisen glavni problem naše notranje politike. Šele potem lahko postavimo temelje načel za vsak dan nujnejši notranji sožitveni sporazum. Ta ugotovitev pa je še toliko bolj potrebna zaradi tega, ker se v naši, zlasti srbijanski javnosti, vzporeja naša država skoraj stalno z ostalimi podonavskimi in srednjeevropskimi državami, ki so izšle iz mirovnih pogodb svetovne vojne v svojih sedanjih novih, ali le spremenjenih oblikah, in smo še nedavno brali v nekem beograjskem časniku trditve, ki so lahko samo plod hotene tendenčnosti ali zmede mednarodnih državnopravnih pojmov.

Dasi veljajo v svetu državnopravnih pojmov neke ustaljene norme, se šablonsko merilo vendarle ne da uporabljati brez v vsakem primeru posebej danih okoliščin, ki so pri določanju končnoveljavnih definicij izredno važen činitelj. To nam pokaže zlasti že kratek pogled na zadevni državnopravni položaj držav Podonavja in ostale Evrope, ki jih je velika revolucija leta 1918. izoblikovala ali preoblikovala, to so: Avstrija, Madžarska, Romunija, Poljska in Češkoslovaška.

Zadevni državnopravni položaj prvih treh je že na prvi pogled jasen: Avstrija, Madžarska in Romunija v temeljnem bistvu niso nove države! Avstrija je le okrnjen ostanek bivše cesarske Avstrije brez nemških dežel, ki so ji bile po saintgermainski mirovni pogodbi odvzete, Madžarska pa istotak ostanek bivše kraljevine Ogrske brez obrobni pokrajin Nemcev, Slovakov, Rusinov, Romunov, Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki jih je trianon-ska mirovna pogodba prisodila Avstriji, Češkoslovaški, Romuniji in Jugoslaviji. Da je položaj Avstrije in Madžarske zares tak, so potrdili tudi pravniki mirovnih konferenc, ki so pritislili z razorožitvijo in drugimi določbami obema žig »premaganih držav«. Pa tudi sedanja Romunija ni nova država, ampak samo povečana predvojna kraljevina, čeprav so na novo ji priključene pokrajine po površinskem obsegu in številu prebivalstva večje, kakor je bila matica in čeprav ljudstva teh pokrajin, pa naj bodo to transilvanski, bukovinski in besarabski Romuni, ali Madžari, Nemci, Ukrajinci in Bolgari, prej nikoli niso pripadala sedanji, odnosno kakšni prejšnji romunski suvereni

državi. Proces je bil pri Romuniji le obraten kakor pri Avstriji in Madžarski: ta se je povečala, ne pomanjšala, in tudi njej so v mednarodnem svetu priznali položaj stare države iz sklopa zaveznikov. Mimo tega so vse te tri politične tvorbe nacionalne, to pomeni etnično homogene države, v katerih zavzemajo Nenemci, Nemadžari in Neromuni le položaj narodnih manjšin!

Bistveno drugačen je zadevni položaj Poljske, še drugačnejši pa Češkoslovaške in nazadnje Jugoslavije. Republika Poljska ni niti stara niti nova, ampak obnovljena država. Stara ni, ker ob početku velike vojne 1914. državnopravno ni obstojala, nova pa tudi ne, ker je nekoč prej že obstojala in se je z revolucijo leta 1918. in versaillesko mirovno pogodbo le obnovila z novo združitvijo po zadnji delitvi med Nemčijo, Rusijo in Avstrijo razkosanih staropoljskih pokrajin, dasi v novih oblikah in obsegih. Mirovna pogodba je to podčrtala na ta način, da je glede oboroževalne in ostale svobode smatrala republiko Poljsko za staro državo in po akciji poljskega naroda za tako, ki pripada sklopu zaveznikov, glede zaščite narodnih manjšin pa za novo državo. V ostalem je tudi republika Poljska nacionalna, etnično homogena država z narodnimi manjšinami, dasi tvori jo te nenaravno velik tretji del celotnega prebivalstva.

Popolnoma nova, torej ne stara in ne obnovljena, je pa republika Češkoslovaška. Obstojala ni kot taka niti pred veliko revolucijo leta 1918. (razen v emigraciji po priznanju po zaveznikih) niti kdajkoli prej v zgodovini, dasi se je mogla teoretično nasloniti na tradicijo bivših srednjeveških kraljevin Češke in Velikomoravske. Mednarodni politični svet jo je tudi sam označil kot novo državo; po prejšnjem priznanju po zaveznikih (še za časa cesarske Avstrije), jo je pa vendarle uvrstil med zmagovalce v svetovni vojni, dasi brez priznanja pravice do reparacij in z obremenitvijo plačanja odpadajočega dela dolgov bivše Avstrije. Z zaščito narodnih manjšin je bil tudi njej priznan položaj nacionalne države, toda etnične homogenosti v njej ni. Državno nacijo tvorita tu dva naroda, češki in slovaški, kar je izraženo tudi že v samem državnem imenu: republika češko-slovaška. Tretji del, krog Rusinov v Podkarpatski Rusiji, je pa bil novi republiki izrecno samo dodeljen z obveznostjo oblikovanja posebne lokalne avtonomije, ki se v širšem obsegu definitivno uresničuje šele letos.

Kraljevina Jugoslavija je po svojem zadevnem državnopravnem bistvu republiki Češkoslovaški najbolj podobna, dasi se vse okoliščine njenega nastanka in položaja ne krijejo z nastankom in položajem severne slovanske sestre. Kakor Češkoslovaška, tako tudi kraljevina Jugoslavija (ali prvotna Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev) nikoli ni obstojala ne ob vstopu v svetovno vojno ne kdajkoli prej v zgodovini. Nastala je šele v veliki revoluciji leta 1918. na podlagi popolnoma svobodne in prostovoljne združitve: predvojne suverene kraljevine Srbije, suverene kraljevine Črne gore, avtonomne kraljevine Hrvatske, samoupravne Bosne in Hercegovine,

avstrijske kronovine Dalmacije, srbskih, hrvatskih in slovenskih ozemelj kraljevine Ogrske in dveh tretjin slovenskega ozemlja bivše cesarske Avstrije. Kot taka, kakršna je v sedanjem obstoju, Jugoslavija do ustanovitve potom združitve omenjenih pokrajin 1. decembra leta 1918. ni bila mednarodno ne poznana ne priznana, kakor tudi ni bila do tedaj de iure priznana provizorična Država Slovencev, Hrvatov in Srbov na teritoriju bivše Avstrije in Ogrske z Bosno, predstavljana po Narodnem veču v Zagrebu pod predsedstvom g. dr. Antona Korošca.

Državniki in eksperti-pravniki so na mirovni konferenci v Parizu tretirali Državo Srbov, Hrvatov in Slovencev (tedaj le provizorično kraljevino pod regentstvom poznejšega kralja Aleksandra I.) docela svojevrstno in se je ta svojevrstnost ohranila tudi v temeljni versailleski mirovni pogodbi, ki priznava pravico do reparacij le bivšima suverenima kraljevinama Srbiji in Črni gori, dočim nalaga ozemlju prvotne provizorične Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (teritorij Avstrije in Ogrske z Bosno) dolžnost plačila odpadajoče kvote starih dolgov bivše dvojne monarhije, kakor vsem »nasledstvenim« državam v okviru »nasledenih« (podedovanih) pokrajin.

Po dejstvih, da sta se srbski (srbijanski in črnogorski) del in prečanski del države tretirala na mirovni konferenci v Parizu različno, po dejstvu, da je bila država mednarodno priznana pod novim uradnim imenom Država Srbov, Hrvatov in Slovencev (poznejše, z državnim udarom izvršeno preimenovanje v Jugoslavijo, bi bilo mednarodnopravno zahtevalo novo mednarodno priznanje, ne le enostavno formalno registriranje!) in končno po dejstvu, da je združila v svojih suverenih mejah poleg Srbov tudi Hrvatov in Slovencev, da je dobila novo državno zastavo in nov državni grb, je sedanja kraljevina Jugoslavija dejansko in pravno nova država in torej ni povečana Srbija, s katero tudi v nobenem drugem oziru ni identična. To izhaja jasno celo že iz samih mirovnih pogodb in mednarodnih priznanj, ki so — kakor Češkoslovaški — priznale tudi nam položaj nacionalne države že z zaščito narodnih manjšin. Vendar se to priznanje ni nanašalo na kak etnično homogen jugoslovanski narod, marveč le na državno-politično združeni narod srbsko-hrvatsko-slovenski. (Per analogiam: Država Srbov, Hrvatov in Slovencev.)

Mednarodno državnoopravno in notranje dejansko je torej kraljevina Jugoslavija nova država, narodnopolitično pa nacionalna, toda po črki temeljne versailleske mirovne pogodbe srbsko-hrvatsko-slovenska! Državni narod je torej tu trojen, ne enojen, kakor je na Češkoslovaškem dvojen, češko-slovaški. Razen tega je bila naša država mirovnopogodbeno in mednarodno priznana kot svobodna, prostovoljna združitev Srbov, Hrvatov in Slovencev ter njihovih ozemelj, in ne morda na podlagi kake okupacije ali aneksije. Iz tega pa sledi, da imamo tudi mednarodnopravno Slovenci, Hrvati in Srbi priznane v Jugoslaviji iste in enake dolžnosti in pravice ter smo tudi le tedaj, če to izvedemo v praksi do vseh

konsekvenc, izpolnili nalogo, ki nam jo je naložil mednarodni svet z mirovno pogodbo in državnim priznanjem.

Iz teh ugotovitev pa sledi zopet, da mora kraljevina Jugoslavija kot nova država trojnega državnega naroda najti novo in tako notranjo državno ureditev, kakor jo zahtevajo suvereni sožitveni interesi vsega trojnega državnega naroda (Srbov, Hrvatov in Slovencev) in ne morda samo enega dela te trojne skupnosti, ali pa ohraniti tako, kot jo je imela predvojna kraljevina Srbija, ki je z aktom 1. decembra leta 1918., temeljno versaillesko mirovno pogodbo in priznanjem nove države *de iure* po tujih državah, pravno in dejansko nehala obstojati kot severen mednarodnopolitičen in mednarodnopraven faktor. Zahteva po taki ureditvi je torej tudi mednarodnopravno utemeljena.

Mednarodni svet, ki je dovolil ustanovitev naše skupne države in jo je priznal, je storil to radi tega, da dá Srbom, Hrvatom in Slovence m možnost svobodnega, od zunaj nemotenega narodnega izživljanja v vsem lastni državi, ne pa zato, da bi se medsebojno izigrali ali skušali drug drugega nadvladati, odnosno asimilirati, ker sicer bi bil priznal položaj državnega naroda le enim izmed treh in označil druge za mednarodno zaščitene narodne manjšine, kakor je za take označil v okviru novih državnih mej preostale Neslovane!

Zadeva notranje ureditve Jugoslavije je radi tega zadeva svobodne volje vseh treh delov državnega naroda, ne pa nekih jugoslovanskih političnih strank, kakor se napačno misli in oznanja. Faktorji sporazumevanja torej niso JRZ, JNS, KDK itd., marveč Srbi, Hrvati in Slovenci kot nacionalni sestavni deli državne enote. Zaradi tega tudi ne obstoja in ne more obstojati pri nas nobeno posebno, ločeno hrvatsko vprašanje, ki ne bi bilo istočasno tudi že srbsko in slovensko. Ako torej obstoja hrvatsko vprašanje — in da obstoja, priznavajo celo najodločnejši centralisti in unitaristi! — obstoja že ipso facto obenem in istočasno tudi srbsko in slovensko, torej dejansko: srbsko-hrvatsko-slovensko vprašanje! V bistvu pa je to vprašanje sporazumnega sožitja etničnih enot Srbov, Hrvatov in Slovencev kot državnopolitične srbsko-hrvatsko-slovenske nacije.

RADIVOJ REHAR:

USPEHI IN NEUSPEHI SREDNJEVROPSKEGA FAŠIZMA

Zadeva svobodne Abesinije je bila z aneksijo po Italiji in odpravo sankcij proti napadalki spravljena v ženevsko diplomatsko ropotarnico, iz katere se v obliki, ki je celo leto vznemirjala svet, ne bo nikoli več privlekla na dan. Zveza narodov je sramežljivo priznala svoj poraz in polom dose-danje stavbe sistema kolektivne varnosti, fašistična Italija je pa zatriumfirala in razglasila svetu ustanovitev svojega »imperija«.

S tem pa, da je odšla v Ženevi zadeva v ropotarnico, abesinsko vprašanje nikakor še ni rešeno in vse kaže, da še dolgo ne bo. Italija, razen od San Marina in Nemčije, še ni dobila de iure priznanja aneksije, po aneksiji sami je pa postala lastnica Abesinije samo po mrtvi črki listine, dočim je njena dejanska oblast nad njo še zelo relativna zadeva. Italijanske čete so v resnici zasedle le malo več kot polovico neguševega cesarstva; v ostali polovici gospodarijo še Abesinci, vzdržujejo svojo vlado, organizirajo vojsko in vodijo krvave napade na italijanske postojanke. Od dneva aneksije dalje se položaj dejanske posesti bistveno skoraj ni spremenil. Italijanska okupacija je ostala tam, kjer je takrat bila. Pač pa so Abesinci izmenoma izvršili več uspešnih in neuspešnih vojaških akcij v že okupiranem ozemlju. Celo dve glavni središči, Addis Abeba in Desije, sta stalno ogražani po abesinskih četah in namesto, da bi italijanska vojska napredovala in prodirala dalje v še neosvojene dežele, je prisiljena braniti tisto, kar oznanjajo v Rimu že davno za nesporno italijansko last.

Dejanski položaj je torej tak, da Abesinija še vedno ni italijanska, ne de iure ne de facto! Ako se sedanje razmere ne spremenijo — in prav malo je verjetno, da bi se v doglednem času spremenile — se bo italijansko-abesinska vojna vlekla v nedogled. Poznavalci razmer zatrujejo, da bodo pretekla dolga leta, morda celo desetletja, preden bo Italija mogla zmanjšati svojo sedanjo posadko v Abesiniji. Vzdrževanje pol milijona mož v stalnem vojnem stanju v daljni Afriki pa bo za Italijo težavna zadeva. Vsako vas italijanskih kolonistov bo morala trajno varovati četa oboroženih vojakov. Abesinsko podjetje, ki naj bi po Mussolinijevih besedah rešilo vprašanje italijanske gospodarske in finančne revščine ter preobljudenosti, je in ostane globoko pasivno.

Fašistična Italija svojih glavnih problemov z vpadom v Abesinijo torej ni rešila. To čuti svet in ne moremo verjeti, da le sama tega ne bi čutila. Znaki kažejo nasprotno, da to dobro čuti in se prav zaradi tega vrača s svojimi nameni na evropsko celino, na kateri išče pomoči za svojo abesinsko in evropsko akcijo. Od tod izvira tudi najnovejše zbližanje fašističnega Rima z narodnosocialističnim Berlinom potom nemško-avstrijskega sporazuma, od tod italijanska zveza z državljansko vojno v Španiji in končno vsa pestrost skritih in odkritih diplomatskih akcij!

Pri vračanju v Evropo, se je fašistična Italija spomnila najprej narodnosocialistične Nemčije, kar je čisto logično. Fašizem in narodni socializem, Mussolini in Hitler, sta otroka enakih hotenj. Oba sta nasilni obliki ohranjanja starega reda potom diktature, in namen obeh je politična in teritorialna ekspanzija v smislu brutalnega, imperialističnega nacionalizma, ki je sam sebi namen. Vendar je njunemu sodelovanju stala ves čas na poti Avstrija. Zaman so se trudili v Berlinu, da bi pridobili Rim za »Anschluss«, prav tako pa tudi zaman v Rimu, da bi omehčali Berlin in mu dopovedali, da je tesno zavezništvo med Italijo in Nemčijo, ki se da doseči le s spoštovanjem avstrijske »neodvisnosti«, dragocenejše kakor ta »An-

schluss«. V sili razmer, ki jih je ustvarila po abesinski akciji obupna osamelost Italije na eni strani in preplašenost Nemčije zaradi francosko-ruske zveze, je pa nastal kompromis, ki ga je sankcioniral nedavni »senzacionalni« nemško-avstrijski sporazum. Da je ta sporazum dejansko sporazum Rima in Berlina, ne Berlina in Dunaja, ve vsakdo, kdor je kdaj le za trenotek pogledal v zakulisje.

Ta sporazum je kompromis. Po tem kompromisu naj bi Avstrija nehala biti usodna ločnica med obema fašističnima velesilama, Italijo in Nemčijo. Italija se odpove svoji izključni nadoblasti v Avstriji in jo razdeli na enaki polovici z Nemčijo, Nemčija pa prizna začasno in pravno nevezano avstrijsko »samostojnost« in »neodvisnost«. Kupčijsko blago je na obe strani — Avstrija! Odreče se vodenju samostojne notranje in zunanje politike, dovolj poleg italijanskega tudi nemški upliv, se obveže, da ne bo poklicala nazaj na prestol Habsburžanov, amnestira obtožene in obsojene narodne socialiste, jim zagotovi svobodno vstopanje v »Domovinsko fronto« in pristane na nekakšno, zaenkrat še megleno, sovladje.

Na tej bazi je torej Italija dosegla zopetno zbližanje z Nemčijo in se rešila iz svoje obupne osamelosti! Ustvarjen je bil blok srednjeevropskega fašizma v štirikotu Rim—Dunaj—Berlin—Budimpešta. Ako se pa vprašamo, kdo je plačal račun za ta blok, odgovor ni težek: plačala ga je Italija! Nemčija ni prispevala k plačilu ničesar. Plačilno sredstvo je Avstrija. Italija se je odpovedala izključni politični nadoblasti v Avstriji, dovolila enako soudeležbo Nemčiji in omogočila tako tej svoji »zaveznici«, da pošlje na Dunaj svojega trojanskega konja, narodni socializem.

To se je pokazalo v zelo jarki luži že kar prve dni »medenih tednov«, ko je svet še ves osupel stal ob strani in ugibal: Kaj sedaj? Nemški listi so pričeli neženirano pisati, da je z novim sporazumom ustvarjena podlaga za mirno nemško penetracijo v Avstriji; v Avstriji sami so iz ječ in koncentracijskih taborišč izpuščeni narodni socialisti preplavili mesta, trge in vasi s kljukastimi križi; na Tirolskem in Solnograškem so se na po letih zopet odprti avstrijsko-nemški meji objeli oboji narodni socialisti kot Nemci ene same in neločljive nemške enote, ob priliki prenosa olimpijske plamenice preko Avstrije, so pa stotisoči avstrijskih narodnih socialistov demonstrirali svojo voljo z vzkliki »Heil Hitler!« in »En narod, ena država!«

Presenečenje nad takimi sadovi »sporazuma« je bilo na strani vlade tako veliko, da so morali narodni socialisti zopet v množicah v ječe, da je bila deloma preklicana ali ustavljena amnestija in se je zvezni kancler dr. Schuschnigg nemudoma odpeljal na posvet v Italijo.

Konsternacija, ki jo je v protifašističnem svetu izzvala ustanovitev srednjeevropskega fašističnega bloka s sporazumom med Dunajem in Berlinom, se je po teh dogodkih znatno razblinila. Izkazalo se je zopet, da je iskrena in zares trdna zveza med Nemčijo in Italijo kljub vsem »sporazumom« tako dolgo nemogoča, dokler Italija ne žrtvuje vsega svojega upliva v Avstriji in je na milost in nemilost ne žrtvuje Nemčiji.

Bo Italija to storila? Samo v skrajni sili, ki je pa zaenkrat še ne čuti. Bolj verjetno je, da se bo z nemško-avstrijskim sporazumom pričeta partija političnega šaha med Rimom in Berlinom nadaljevala, prekinjala in spet vlačila dalje. To vrtenje v mučnem remiju bo pa srednjeevropski fašistični blok trajno slabilo in ga odvrčalo od večjih skupnih akcij navzven v smislu njegovih agresivnih namenov. Ves navidezno tako silni blesk uspehov zunanje politike fašističnih velesil je tako v resnici dosti manj žgoč, kakor se zdi površnim opazovalcem. Praktična vrednost »zavojevanja«¹ Abesinije, zmage nad pogodbami in Zvezo narodov, uresničitev bloka srednjeevropskega fašizma itd. je dejansko zelo problematična.

Vendar bi bilo pogrešno misliti, da fašizem ne predstavlja dejanske in trajne nevarnosti za svetovni mir. To nevarnost predstavlja že zaradi tega, ker bi bil v skrajni sili pripravljen tudi na največje in zaenkrat navidezno najneverjetnejše medsebojne žrtve za ceno skupnega izpada v zunanji svet, samo da bi s tem preprečil ali tudi samo odgodil svoj notranji polom. Mimo tega so nekatere zunanje skupne akcije srednjeevropskega fašizma mogoče tudi kljub problematiki njegove homogenosti.

Zato bi bila potrebna na strani protifašistov večja odločnost in jasnost hotenja, kakor tudi akcije. Izjave, kakršna je bila n. pr. podana na locarnskem posvetovanju Francije, Anglije in Belgije v Londonu, da je treba še nadalje vztrajati na načelu kolektivne varnosti in preprečiti vse, kar bi že samo dajalo videz ustanavljanja protifašističnega bloka, spričo dejanskih akcij za ustanovitev fašističnega bloka, niso take, da bi mogle navdušiti tiste, ki vidijo v fašizmu absolutno zlo. Nasproti fašističnemu bloku bi bilo treba postaviti blok vseh nefašističnih držav! Le taka močna, vsesplošna zveza bi mogla fašizem trajno vkleniti v klešče, iz katerih se ne bi mogel ganiti. Pomenila bi izolacijo gnile rane na telesu Evrope in vsega sveta, in s to izolacijo utesnjeno izživetje, utrujenje ter nazadnje odmretje.

Pred vsem bi morali strnjeno v ta protifašistični blok vsi Slovani brez izjeme, kajti agresivni zunanjepolitični nameni fašizma so naperjeni v prvi vrsti, ponekod pa celo izključno proti Slovanom. Tudi neizprosno sovraštvo nemškega narodnega socializma do sovjetske Rusije v zadnjem bistvu ne izvira iz odpora proti boljševizmu, ki je več ali manj le dobro izbrana krinka za zunanji meščanski svet, ampak iz germanske mržnje do Slovanov v obče.

Nemški narodni socializem se dobro zaveda, da bo iz sedanje sovjetske Rusije nastala nekoč slovanska Rusija. Dobro vidi tudi znake, ki dokazujejo, da se razvoj že giblje v to smer, čeprav še precej nejasno in komaj opazljivo. Ta razvoj je v čudoviti preroški intuiciji videl tudi že naš veliki dr. Janez Evangelist Krek, ko je dejal tik pred smrtjo: »V potencirani jačini oživi (v Rusiji) stari duh slavjanofilskega idealizma, slovanske zavesti in sočutnosti, ljubezni in bratstva«.

ROMAN O POTOPLJENI CELINI ATLANTIDI*)

Sporočilo o obstoju celine Atlantide med Afriko in Evropo na eni ter Ameriko na drugi strani, torej tam, kjer se širi dandanes Atlantski ocean, se nam je ohranilo v delih velikega helenskega filozofa Platona, ki je živel v letih 427—347 pred rojstvom Kristovim. Napisal ga je v dialogu »Kritias« in povedal za čas, ko se prične in zaključi moj roman »Semisiris«: »Ko je začel božanski del njih bistva (Atlantov) zaradi premnovega in prečestega mešanja s smrtnim hirati in je začela prevladovati človeška podoba, niso več mogli prenašati svoje sreče, marveč so se izrodili. Kdor je bil sposoben to razvideti, je spoznal, kako sramotno so se spremenili s tem, da so uničili najlepše med svojimi vrednotami. Kdor pa ni mogel razvideti, kakšno življenje vodi resnično do sreče, ta jih je smatral prav potem za posebno plemenite in srečne, ko so si prilastili krivičen dobiček in krivično oblast. Ali Zevs, po večnih zakonih vladajoči bog bogov, je vse to razpoznal in sklenil, ko je videl, kako to vrlo pleme žalostno propada, kaznovati jih ...« Atlantida se je potopila na dno oceana.

Več podatkov kakor Platonov bežni zapisek, je hranila baje znamenita knjižnica v Aleksandriji v Egiptu v starih papirusih, ki je pa za časa obleganja mesta po rimskem imperatorju Cezarju, popolnoma pogorela. S tem so bili za vse večne čase uničeni dragoceni viri stare zgodovine in kulture, ki bi nam mogli govoriti o preteklosti vse zgovorneje, kakor nam more dandanes arheologija. Toda Platonovo sporočilo so smatrali že davno za pravljično brez realne podlage. Le posamezni znanstveniki novejšega in najnovejšega časa se trudijo na podlagi geologije, etnologije in arheologije dokazati, da celina Atlantida ni bila pravljična, marveč resnica. Pri tem jih podkrepljuje zlasti presenetljivo dejstvo, da je bilo med elementi stare egipčanske vere in kulture ter vere in kulture starih Inkov, Aztekov in Majev v Južni in Srednji Ameriki, nenavadno mnogo podobnosti. Tako so n. pr. Egipčani oboževali isto sončno božanstvo, ki se je v različnih dobah različno imenovalo (Râ, Re, Amon-Re itd.), kakor stari ameriški Indijanci (Inti itd.). Prvi kakor drugi so gradili svetišča sončnega kulta, klesali v kamen ogromne kipe, zidali piramide itd. To naj bi dokazovalo, da sta vera in kultura starih Egipčanov in Indijancev istega skupnega praznira. Še dandanes stojе v Ameriki razvaline svetišč in piramid, ki so podobne egipčanskim, samo da so večinoma še starejše.

Kje je bil praznir te skupne vere in kulture sploh? Tega do danes še nihče ni nesporno ugotovil. Nekateri zatrjujejo, da je mogel biti samo v pokrajinah severnozahodne Afrike, ki jih pokriva dandanes pesek puščave Sahare, drugi pa se vračajo k Platonu in skušajo dokazati, da sporočilo o potopljeni Atlantidi le ni pravljična, ampak resnica. Posebno odločno zagovarja to tezo nemški

) Te dni je izšel v naši založbi Radivoja Reharja roman »Semisiris«, kateremu posveča avtor ta sestavek o njega podlagi.

znanstvenik dr. Fischer, ki dokazuje v dolgi razpravi, da je Atlantida zares obstojala tam, kjer je danes Atlantski ocean, in ni bila samo prvi prazvir kulture starih narodov Afrike in Amerike, marveč sploh vsega sveta do dandanes. Tam sta se razvili prva kultura in civilizacija, in v času pred potoptvijo je Atlantida vladala nad vsem tedaj znanim svetom, posebno še nad obalami velikih morij. Dr. Fischer trdi, da se dajo neposredni vplivi stare atlantske kulture zaslediti še dandanes pri Abesincih, Maorih na Novi Zelandiji itd. Tudi krona abesinskega neguša in tiara rimskega papeža sta po njegovem zatrjevanju nastali po tradiciji atlantskih vladarskih pokrival.

Iskanje ostankov same Atlantide na dnu Atlantskega oceana doslej še ni rodilo večjih in pomembnejših rezultatov, kar je pa tudi razumljivo, ako pomislimo, da vsa naša moderna tehnika še ne premore takih potapljaških priprav, ki bi omogočale intenzivnejše raziskovanje dna globokih oceanov. Vendar je pred nekaj leti vzbudilo veliko pozornost poročilo iz Amerike, da se je ob priliki nekega podmorskega potresa dvignil za nekaj časa zunaj Mehiškega zaliva na površje manjši otok z razvalinami velikega mesta. Otok se je pri ponavljanju potresa znova pogreznil, a dogodek je vendarle potrdil resničnost pravljice starih Indijancev o obstoju velikega mesta onkraj morja na strani jutra, ki se je v sivi pradavnini pogreznilo. Sporočilo o Atlantidi se je od rodov do rodov in od ust do ust ohranilo torej tudi v Ameriki, ne le v Platonu! Mimo tega so ugotovila tudi znanstvena merjenja globine Atlantskega oceana, da se dno spreminja, in sicer se sedaj dviga, da postaja ocean na nekaterih mestih plitvejši kakor je bil.

Toda bodi že kakorkoli! Pravica pisatelja je, da veruje v obstoj Atlantide, tudi ako ni zadostnih znanstvenih dokazov za to, in jo obnovi v svojem delu. To so storili že mnogi na najrazličnejše načine. Jaz sem jo obnovil v »Semisirisu« na podlagi skupnega prazvira vere in kulture starih Egipčanov in starih ameriških ljudstev. Postavil sem jo v dobo pred začetkom znane zgodovine in vzel za podlago praveri in prakulturo starega Egipta. Temelj mi je pa dalo Platonovo sporočilo.

O B Z O R N I K

MARIBORSKO GLASBENO ŽIVLJENJE V PRETEKLI SEZONI (KONEC)

Naše gledališče je drugi važni reproducent glasbe, vendar ne prihaja mnogo v poštev, ker se je v minolem letu omejilo na opereto. Poleg starejših in novejših operet nemškega ali pa židovskega izvora z vsemi znaki dekadence v okusu, ki more vse prej kot vzgojno vplivati na občinstvo, je uprava gledališča uvrstila tudi domače delo: »Majdo«, opereto v treh dejanjih, ki jo je vglasbil Marijan Kozina na besedilo Jos. Fr. Knafliča, prikrojeno po Ferdu Delaku. To delo moram omeniti, ker je naše, pa tudi, ker se čudim, da se Kozina ne zaveda svojega velikega umetniškega greha.

Mu ne bom oporekal umetniških sposobnosti, ker — razen glede invencije, ki je dokaj šibka — ima vse pogoje za skladateljsko udejstvovanje, pač pa mu moram predočiti, da on kot ravnatelj resne umetniške institucije, kakršna je glasbena šola Glasbene Matice in ki naj bo tudi vodilna v našem mestu in morda sploh v Po- in Zadrvju, se ne bi bil smel predstaviti občinstvu kot komponist operete, vrhu tega še revijalne operete, s katero se je popolnoma spustil k itak od drugih operet in pouličnih pesmi pokvarjenemu okusu občinstva, namesto da bi se, ravno ker je ravnatelj glasbene šole pa dirigent pevskega zbora in orkestra Glasbene Matice, pokazal v formi, ki gre takemu položaju! Morda ga je zavedlo do tega nepojmljivega prestopka dejstvo, da je tako komponiranje bolj donosno, morda si je obetal od te operete zlatih gradov, ki bi mu morebiti pozneje omogočali delovati na pravem umetniškem področju, a opravičljivo to ni. Pravi umetnik ali vsaj umetnosti služeči mož hodi le v eno smer, pa naj mu bo pot tja posuta še s takimi zaprekami!

V ostalem smo imeli priliko omeniti že prej dobro voljo in požrtvovalnost naše gledališke uprave, ki je poskrbela za nekaj koncertov, in kar je posebno hvalevredno, za gostovanje ljubljanske opere, ki je ob koncu naše gledališke sezone trikrat, to je za vsak abonma enkrat, vprizorila Rossinijevo slovito komično opero »Seviljski brivec«. Tu je mariborsko občinstvo imelo priliko občudovati nekatere naše fine pevce, predvsem neizčrpnega mojstra Betetta, dalje fino sopranistko Zupevčevo, znanega tenorista Gostiča in druge, ki so poskrbeli, da je bila pod sigurnim umetniškim vodstvom dirigenta Neffata izvedba na častni višini. Da bi pa naša uprava mogla misliti na uprizoritev kakšnih oper v lastni režiji, je izključeno. Predvsem so sredstva nezadostna, a tudi pevski personal pomanjkljiv. Z gostovanji bi se dale te ali one vrzeli mašiti, toda spričo zelo omejenega števila oper z maloštevilnimi solističnimi vlogami ne bi tako početje niti imelo smisla, ker bi se morale enostavno ponoviti opere, ki smo jih na našem odru videli v prejšnjih letih nešteto krat.

Za zabavo občinstva, zlasti s prirejanjem koncertov v parku, so pa skrbele razne godbe, njim na čelu godba 45. p. p. pod vodstvom dirigenta J. Svobode. Ti vojaški godbeniki so za nas zelo važni, ker brez njih ne moremo sestaviti v Mariboru orkestra, kakršnega potrebujemo za velike koncerte, za gledališče itd. Sicer se je skušalo pred leti tudi tej stvari priti v okom z ustanovitvijo takozvane mestne godbe, toda stvar se ni razvila iz enostavnega razloga, ker ni našla umevanja pri tistih, ki bi jo morali gmotno podpreti. To treba res obžalovati, kajti tako gre vse po starem naprej, ob istih ovirah in težavah, mariborsko mesto pa je že tako, da bi si lahko dovolilo to kar imajo manjša mesta, kakor Celje in Ptuj. Tu bi morala mestna uprava energično poseči vmes, da ne bo mestna godba mestna samo po imenu.

Pohvalno treba omeniti godbo narodnega železničarskega društva »Drave«, ki jo že več let uspešno vodi L. Žekar, in znano drugo železničarsko godbo, ki je že od nekdanj pod vodstvom kapelnika Maksa Schönherrja. V zadnjem času se uveljavlja tudi godba poštarjev (vodi jo Kratochvil).

Zdaj pa še nekaj o najvažnejših glasbenih šolah, ki jih v Mariboru imamo več. Najstarejša je matična, ki razpolaga z lepim številom kvalificiranih učiteljev, a ima na razpolago tudi lepe prostore (čeprav v previsokem nadstropju), dovolj učil in drugih sredstev ter uživa razne podpore od strani države, banovine, mesta in drugih činiteljev. V minili sezoni se je Glasbeni Matici posrečilo se rešiti iz krize, v katero je zašla pred tremi leti; reorganizirala je svoje delovanje posebno v pogledu šole in želeti bi bilo, da bi svoj program tudi res izvedla. Seveda se bodo morali oni, ki so poklicani, da vžgojijo glasbeno mladino in občinstvo, kaj več zanimati za razna taka vprašanja kot pa do sedaj. Le če se bodo sami zanimali in pridno, nesebično delovali, če se ne bodo samo zaljubili v svojo glasbeno izobrazbo in

smatrali podrobno delo za balast, le če bodo prijeli za motike in lopato, bo kaj dobrih sadov, seveda ne takoj, temveč s časom. Lepa četa dobrih glasbenikov pri Glasbeni Matici (direktor Kozina, učitelji violine Taras Poljanec in Baldo Vrabec, klavirja dr. Roman Klasinc, Marija Finžgarjeva in Liza Serajnikova, čelist Oton Bajde, pa drugi, ki so le honorarni kakor prof. Karel Pahor in Sonja Škapinova) naj se zaveda, da naše mesto pogreša zlasti komorno glasbo; nji ne bi bilo prav nič težko organizirati pošten trio ali godalni kvartet.

Matična šola je imela v minilem letu 126 gojencev. Malo je to, če se pomisli, da jih je bilo pred leti nad 200. No, to število je razumljivo, v kolikor ima šola občutno tekmovalko v glasbeni šoli železn. društva »Drave« in v večjem številu privatnih učiteljev. Vendar, če bodo ti novi učitelji na mestu, je verjetno, da se bodo razmere zboljšale. Dve produkciji gojencev na koncu leta sta pokazali, da smemo pričakovati v glavnem dobrih uspehov tudi za naprej. Neprijetno pa mi je, ko listam po letnem poročilu, ki ga je letos prvič izdala Glasbena Matica. Predvsem je čudno, da je izšlo v založbi pevskega zbora namesto društva, dalje je suhoparno in nepopolno, a kar največ pogrešamo: ni nobenega historiat o delovanju Glasbene Matice od prvih početkov. Saj je to vendar prvo letno poročilo! Taka poročila so nujno potrebna vsaki šoli, posebno pa glasbeni, in tu se ne bi smelo skopuhariti, kajti sicer se to potem vse maščuje. Seveda treba tako letno poročilo delj časa pripravljati, ne šele proti koncu ali po zaključku pouka na hitro roko skrpucati, zlasti ko gre za prvo poročilo, ki naj bo posebno zanimivo in interesantno. Tako pa zaman iščeš (ker že ni historiata), pri kom so se učili posamezni učenci, kateri so oni pridni izvršujoči člani Glasbene Matice, ki so se tako radi žrtvovali za lepo stvar (imenik pevcev in članov orkestra je pač najmanj, kar morejo in smejo pričakovati kot priznanje, zlasti, če je pevski zbor sam založil poročilo!), nikjer ni sporedov javnih nastopov, bodisi koncertov bodisi šolskih prireditev ali pa sodelovanj pevskega zbora in pod., nikjer ni naveden odbor, ki je imel toliko opravila z ureditvijo društva, sploh ni nikjer nobene toplejše besede, ki bi dajale poročilu prijaznejši dih in sugestivno moč! Pričakujemo, da se to prihodnjic popravi, saj bi bilo v močnem interesu društva in njegove šole še posebej.

Druga oblastveno priznana šola je glasbena šola društva »Drave«. Vodi jo profesor Hinko Druzovič z mladeniško agilnostjo in posebno spretnostjo, kar treba poudarjati ob upoštevanju, da šola nima posebnih podpor, razen glede prostorov, ki so deloma v železničarskih zgradbah. Obiskovalo je šolo nad 100 gojencev (točno število mi ni znano), ki so se tudi ob koncu leta uspešno pokazali občinstvu na treh javnih nastopih. Šola deluje z vso resnostjo in njeni učitelji, med njimi pianistka Ema Vrabčeva in violinistka H. Reiserjeva, so nam jamstvo za trezno delo tudi v bodoče. Tretjo glasbeno šolo vodi nekdanji ravnatelj matične šole Josip Hladek. Nosi naslov »Glasbeni zavod« in so zanj že vložena pravila pri odločilnih oblastvih. S svojimi učenci in z učenci drugih svojih učiteljev (Ženi Jakhlove za klavir in Grete Pelikanove za čelo in klavir) je priredil dva uspela javna nastopa, na drugem celo s polnim orkestrom učiteljev in nekaterih gojencev, pomnoženim od vojakov; šola je gojila tudi komorno glasbo in njen godalni kvartet Bibianko-Sikošek-Hladek-Pelikan je nastopil tudi v radiu.

Svoje gojence je predstavila na posebnem večeru, kakor običajno, tudi ga. Fani Brandlova, ki je priznana pedagoginja.

Konkurence je torej več kot dovolj. Vsaka šola zase mora krepko potegniti, vsak učitelj dobro zasukati rokave, da se uveljavi njegovo delo, vsak mora gledati, da nudi nekaj dobrega in izdatnega. Ni lahko učiteljevo delo. Polno je odrekanih, tipljenj, muk, samozatajevanja, polno mora biti ljubezni do predmeta, do otrok in do institucije, na kateri deluje, polno vdanosti in altruizma; če ima učitelj te

lastnosti, se mu bo nehote porodil tudi pravi način pouka, postal bo tudi po težkih izkušnjah dober glasbeni pedagog in metodik. Zaveda naj se pa vedno, da je od vsega glasbenega delovanja njegovo delo najvažnejše in zato ga mora izvrševati najvestneje!

Da je poročilo o glasbenem življenju našega mesta popolno, bi moral omeniti še delavska društva. Ta pa niso v javnosti izraziteje nastopila in tudi ne gojijo muzike in petja radi umetnosti. Vendar se opaža tudi pri njih začetek nekih umetniških stremeljenj — saj je prav delavski stan posebno in morda najbolj potreben čiste in blagodejne umetnosti — in se nekatera društva trudijo gojiti lepo narodno in umetno pesem, tako n. pr. »Grafika« in zbor pekovskih pomočnikov. Uvod v omenjeno smer so že deloma napravili s prireditvijo 16. maja, ki je bila bolj akademija, a je vendar vsebovala tudi nekaj umetniških glasbenih točk. Na vodstvih je, da se tudi delavskemu stanu nudi možnost dobre umetniške izobrazbe. Glavno načelo bodi vsem: umetnost radi umetnosti!

V. M.

SLOVENSKI JUBILANTI

DR. OŽBALT ILAUNIG. Nikoli ni sedel v kakem klubu leposlovcev, ostal je ves tih in skromen v svoji samoti daleč ob strani Pen-kluba in vodilnih revij, in morda bi marsikaterega slovenskega kulturnega rezsojevalca zaman vprašali, če pozna pisatelja dr. Ožbalt Ilauniga. Najbrže bi skomignil z rameni in vprašal: »Pisatelj Ilaunig?« In vendar je ta tih, skromen mož, ki je te dni doživel v prav tako tihem in skromnem Sv. Lenartu v Slovenskih goricah šestdeseto obletnico svojega rojstva, napisal mimo drugega celo tri obsežnejša povestna dela. Izšla so brez hrupa, komaj kje mimogrede omenjena, a med širokimi ljudskimi plastmi so našla mnogo hvaležnih bravcev in priznanja. V njih jim je dr. Ožbalt Ilaunig napisal po svoje in po njihovo občutene usode in ustvaril topel medsebojen kontakt. Ali jih zaradi tega, ker ni genij, kakor so Dostojevskij in njemu podobni, ne bi bil smel napisati? Zdi se skoraj, da bi se hitro našel kdo med nami, ki bi dejal: »Ne. Slovenci moramo ustvarjati samo veliko, svetovno slovstvo, in če nimamo genijev, živimo rajši od prevodov!« Kakor da bi bili ustvarili že toliko velikega svetovnega slovstva in kakor da bi nam mogli prevodi nadomestiti lastno, iz naših rodni sokov vzraslo slovstvo in kulturo sploh! Kam nas je tako pojmovanje pripeljalo, dokazuje žalostno dejstvo, da se lastno slovensko slovstveno ustvarjanje pod goro prevodov iz tujih slovstev že obupno duši in ustvarja nevarnost, da se sploh zaduši. Zato bi tisti, ki se zaveda, da je zares naše samo tisto, kar sami ustvarimo, pa četudi ne dosega del tujih genijev, in more stavba naše slovenske kulture tudi samo iz tega rasti iz sokove dajajočih nižin v višine bogatih sadov zadnjega dognanja, priznal ceno in pomen vsakemu, še tako tihemu in skromnemu domačemu delavcu in njegovemu delu. Zato se bo spomnil tudi dr. Ožbalt Ilauniga ter njegovega slovstvenega in sploh kulturnega dela vsaj sedaj, ob šestdesetletnici življenja in snovanja. Jubilar, rojen 26. julija l. 1876. v Reberci pri Železni Kapli na Koroškem, je dovršil gimnazijo v Celovcu, pravno fakulteto pa na univerzi v Gradcu. L. 1908. je prišel kot sodnik k Sv. Lenartu v Slovenskih goricah, kjer je postal l. 1920. predstojnik sodišča in je še sedaj. Kot neuklonljiv Slovenec je sodeloval najprej pri koroškem »Miru«, pozneje je pa objavljaj v raznih časnikih članke, razprave in povesti, zajete pretežno iz zgodovine svojega rojstnega koroškega in službenega štajerskega okolja. Iz teh okolij so nastala tudi njegova tri najboljše dela, zgodovinske povesti »Slednji vitez Reberčan«, »Tattenbach« in »Črni križi«, pisana v poljudnem slogu in duhu, a prežeta s toplim osebnim občutjem. Dr. Ožbalt Ilaunig ni delal iz visokih ambicij in častihlepje mu je bilo vselej tuje, zasluži pa prav zato, da se ga vsaj spomnimo ob tem jubileju. V. R.

SLOVENSKO SLOVSTVO

KNJIGE MLADINSKE MATICE ZA LETO 1936. Slovensko mladinsko slovstvo je doživelo po vojni prej nesluten razmah, a glavno zaslugο za to si je stekla Mladinska Matica v Ljubljani, ki izda vsako leto za naše otroke in mladino štiri knjige v za nas ogromni nakladi 20.000 izvodov. Izdaja skoraj izključno le izvirna dela.

Pred vojno je bilo slovensko mladinsko slovstvo omejeno skoraj izključno na tri mladinske mesečnike, »Zvonček«, »Vrtec« in »Angelčka«; knjižne izdaje so izhajale poredkoma in brez sistema. Mladinsko slovstvo je veljalo tedaj za literaturo nižje vrste in je to večinoma tudi bilo. Mladini so pisali pretežno ljudje brez pisateljskega daru. Resnično in trajno vrednost so dosegla redka dela, med temi najprej Župančičeva. Snov je bila navadno vedno pravljici, pa še ta neizvirna. Podroben studij in analiza tega slovstva bi pokazala, da so bila premnoga dela plagiat, ki so jih plagiatorji izdajali brez pomisleka in sramu pod svojo firmo. V revijah se ocene mladinskih del niso pisale vse do pred nekaj leti. Šele nekako od l. 1930. izhajajo tudi v »Ljubljanskem Zvonu« in »Domu in svetu«. Težko in počasi sta si slovenski mladinski pisatelj in njegovo delo priborila zasluženο upoštevanje in priznanje. S tem je tudi zmagala drugod že davno znana resnica, da je treba prav mladini nuditi od najboljšega najboljše! Vedno seveda to ni mogoče, tudi Mladinski Matici ne, čeprav razpisuje vsako leto nagrade in skrbno izbira med prejetimi rokopisi. Zares veliki mladinski pisatelji so prav tako redki, kakor geniji vseh drugih umetnostnih panog.

Letos je izdala Mladinska Matica že vdomačene »Kresnice«, Josipa Ribičiča »Čirimurčke«, Adama Milkoviča »Barake« in Oskarja Hudalesa »Posteljo gospoda Fibriha«. Razen tega je ponatisnila iz »Našega roda« Toneta Seliškarja povest »Bratovščina sinjega galeba«. Letošnje »Kresnice« so 32. knjiga te naše podjetne založbe in sta jih uredila Josip Ribičič in Albert Širok. V njih je lepo število poučnih sestavkov iz najrazličnejših znanosti, ki jih berejo lahko s pridom tudi odrasli. Morda so našle »Kresnice« s tem svoj najprikladnejši namen! — Ribičičevi »Čirimurčki« so namenjeni otrokom v predšolski in prvi šolski dobi ter so tudi temu primerno ilustrirani. Ilustracije je napravil v več barvah akad. slikar prof. Viktor Cotič in s tem znova izpričal, da je prvovrsten ilustrator mladinskih del. Delce je zajeto iz življenja drobnih živali, čmrljev, murnov, hroščev itd., gledanega z očmi človeka in tako tudi pripovedovanega. V marsičem spominja na Bonselsovo »Čebelico Majo« in nudi poleg zabave tudi vpogled v resnično življenje nastopajočih »junakov«. Ribičič je eden naših najboljših mladinskih pisateljev takih snovi in je dal slovenski mladini že lepo vrsto del. — Milkovičeve »Barake« so povest proletarskega otroka, zajeta iz socialnih težav današnjih dni. Pisatelj se je srečno ubranil tendenčne romantike, ki mu je silila v pero in dosegel zlasti ponekod pristne in tople tone, vendar je tu pa tam morda malo preveč idealiziranja. Knjigo je ilustriral po svojem znanem svojskem načinu akad. slikar Maksim Gaspari. — Hudalesova »Postelja gospoda Fibriha« je tudi, kakor Milkovičeve »Barake«, prekvašena s socialno noto. Pisatelj se je lotil zanimive snovi, katero je obdelal na čisto svojski način. Opisal je nastanek ene same postelje premožnega gospoda, za katero so se morali potiti in truditi toliki delavci od drvarjev do splavarjev, mizarjev itd. Povest je pisana napeto in v lepem slogu, da jo moramo uvrstiti med res boljša dela Oskarja Hudalesa, le preveč je tendence. Ilustracije akad. slikarja Slavka Pengova očitujejo drobce ekspresionizma, a so v celoti posrečene in prikupne.

Izven vrste rednih publikacij, v obliki kvarta, je izšla 76 strani obsegajoča povest Toneta Seliškarja »Bratovščina sinjega galeba« z mnogoštevilnimi značilnimi ilustracijami akad. slikarja prof. Alberta Sirkā. Knjiga je tako tudi grafično odlična. Seliškar je postavil svojo povest nekam doli k morju, in jo razvil

v realistično pisano, a precej romantično zasnovano zgodbo mladih pomorcev. V njej se je skoraj čisto otresel hib, ki kaže n. pr. njegovo prvo mladinsko povest »Rudija«, ki je bila svoječasnno deležna dosti več pohvale, kot jo je zaslužila. Ta jo zasluži v polni meri. — R. R.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE. Letnik XXXI., snopič 1. — Uvodno razpravo »Prvi dve »Besedi« v Gradcu« je napisal dr. Fr. Ilešič (sam se podpisuje z mehkim srbskohrvatskim »č« na koncu, ki ga Slovenci ne poznamo in ga sploh ne znamo izgovarjati). V svoji razpravi obravnava zlasti pesmi, ki so se pele na obeh »slavjanskih« prireditvah v Gradcu l. 1851.; bile so slovenske, ilirske (srbsko-hrvatske), češke, slovaške in poljske. — Slovenjgraški dekan Jakob Soklič je prispeval v »Izvestjih« zanimivo poročilo »Cerkev svete Uršule na Plešivcu v zapisnikih škofa Tomaža Hrena«; dr. Fr. Kovačič nadaljuje »Slomšekiano«, prof. Vilko Novak pa poroča o »Lanu in njegovih izdelkih v Slovenski krajini«. V »Slomšekiani« ugotavlja dr. Kovačič najprej tisk prve Slomškove knjige, nato se pa spušča na filološko področje in se zavzema za sklanjatev: Slomšek — Slomšeka, proti Slomšku. Dr. Kovačiču bodo gotovo odgovorili naši priznani filologi, vendar moramo ugotoviti, da so dokazovanja za ohranitev glasu »e« pri sklanjatvi priimka Slomšek šibka in slone pretežno na argumentih štajerskih dialektov, ki so v tem oziru sorodni hrvaški kajkavščini. Samo tu pa najdemo tako sklanjatev, ki je sicer ne pozna noben drug slovanski jezik. Trditev, da je treba sklanjati priimke tako, kakor jih sklanjajo ljudje tam, od koder so, je docela nevzdržna. Po tej logiki bi morali sklanjati tudi nemške, italijanske in druge tuje priimke po pravilih nemške, italijanske in drugih slovnice. Prav tako bi bil po tem takem pravilen tudi stavek: »Pokarali so Janezeka in pesa, ker sta lovila mačeka.« (Tako se ponekod tudi res govori.) Ali naj se sedaj tudi še jezikovno razdelimo na Štajerce in Kranjce (ali — Štajerece in Kranjece)? — V »Slovstvu« so Mesesnelove, Baševe, Novakove, Glaserjeve, Petrovičeve in Travnerjeve ocene raznih zgodovinskih in narodopisnih del. Snopiču je dodan arhiv za zgodovino in narodopisje z dr. Josipa Šašla »Narodnim blagom iz Roža«.

B. K.

RAZNI ZAPISKI

BOULEVARDNA ŽURNALISTIKA. Slovenci smo se v povojnih letih navadili z neko že skoraj nerazumljivo nebriznostjo sprejemati vse tako, kakor se samo razvija. Skoraj brez vsakega ugovora sprejemamo udarce od drugod in izrodke iz lastnih vrst. Kakor slepi in gluhi smo celo za razvoj svoje kulture, ki se obupno poplitvuje, v prvi vrsti še z opičjim oponašanjem tujih pouličnih plitvic. Pred vojno smo bili v tem oziru dosti odpornejši in v našem kulturnem snovanju je veljalo načelo, da nam kot malemu narodu ni treba gnoja, ki se nabira v obrobju civilizacije velikih narodov. Po vojni smo pa pričeli nekritično in celo z neko tekmovalno vnemo pobirati vse, kar odpada s teh obrobnihi gnojišč. Med tem v prvi vrsti takozvano »boulevardno žurnalistiko«. To je način pisanja in urejevanja časnikov, zlasti dnevnikov, ki ga diktira okus in senzacijselnost najširših, najnekulturnejših bravskih plasti. Tako pisani in urejevani časniki posvečajo vso ali pretežno pozornost dogodkom na dnu življenja: samomorom, umorom, ubojem, pobojem, ropom, tatvinam, nenavadnim nesrečam itd., katere opisujejo s perverzno naslado do vseh, včasih ostudnih podrobnosti, apelirajoč s tem na najnižje instinkte kulturno najnižjih bravev. Vendar moramo pribiti, da tvori pri velikih narodih takozvani »boulevardni tisk« posebno vrsto časnikov, ki stoje po ceni ob strani resnih, zares kulturnih dnevnikov in tednikov, zato njegov upliv ni tako usoden, kakor more postati pri narodu, kakršen smo Slovenci s svojim po številu skromnim dnevnim tiskom. Ako se dnevni

tisk takega naroda poniža do boulevardnih metod, so pogubne posledice lahko usodne. In slovenski dnevni tisk sili zadnja leta vedno bolj v to smer. V nekaterih naših časnikih kmalu ne bomo več brali drugega, kakor dan za dnem obširnejše opise ostudnih umorov, ubojev, pobojev itd., kakor da bi se ves naš narod izživil samo v najostudnejšem zločinstvu in ne bi zanj obstojali nobeni drugi problemi. Ti opisi so kakor ustvarjeni za še večje posirovljenje že itak posirovelih nižin in visoka šola za vse mogoče podrobnosti zločinske obrti. Med tem pa v našem dnevnem tisku skoraj zamenjamo člankov o življenjsko važnih političnih, socialnih, gospodarskih, finančnih, prosvetnih, kulturnih in drugih vprašanjih doma in v tujini. Ako se hočemo poučiti o razvoju teh vprašanj v svetu, moramo seči po tujih časnikih, kar pa je mogoče zopet le redkim, ki morejo redno zahajati v kavarne in obvladajo tudi tuje jezike. V teh resnih tujih dnevnikih takih sadističnih opisov iz nižin ne najdemo; taki dogodki se kvečjemu na kratko registrirajo. V nekaterih državah, tako n. pr. v Sovjetski Rusiji, Italiji itd. je še celo registriranje prepovedano. Ti veliki narodi skrivajo pred seboj in pred svetom svojo sramoto, mi pa jo z naslodo razgrinjamo, da se pokažemo sami če le mogoče kot narod najbolj ostudnih zločincev. Naša žurnalistika pada tako v nižine boulevardnega tiska, kar pa ni toliko krivda časnikarjev. Glavni krivci so lastniki, ki si hočejo iz tega načina pisanja kovati kapital. Slovenski dnevni tisk je po vojni postal trgovska zadeva, kakor vsaka druga produkcija, le da služi mimogrede še osebno-strankarskim namenom, ki pa v zadnjem bistvu tudi niso kdo ve kako visoko nad boulevardno konjunkturo. In vendar se resna kulturna javnost ne dvigne proti temu preko kavarniške kritike. Samo »Ženski svet« je lani sunil v to našo bolečo rano. Načeti pa bo treba to vprašanje nujno. Malo je namreč verjetno, da bi zalegli že osamljeni protesti. Poseči bi morala vmes država sama s primerno zakonodajo. — V. R.

BOŽIDAR ŠTIFTAR, NE ŠIFTAR. V našem sestavku v tretji številki »Piramide« o tem pionirju slovensko-ruske vzajemnosti, je bil njegov priimek napačno tiskan Šiftar, namesto edino pravilno Šiftar. Tudi pokojnikovi sorodniki, ki žive v Solčavi, se pišejo tako.

VESTI UPRAVE

NAŠIM NAROČNIKOM! Ta mesec je izšla v naši založbi »Piramidi« prva knjiga letošnjega programa, Radivoja Reharja roman »Semisiris«. Izšla je iz tehničnih vzrokov z zakasnitvijo, kar naj naročniki knjig oprostite, kajti zamude ni kriva založba. Zaradi te zakasnitve bo izšla tudi druga knjiga, Essada Beya »Nikolaj II.«, šele v oktobru, namesto v septembru. Ostali dve bosta, upamo, izšli kakor je bilo napovedano. Tiskanje takih obsežnih knjig je tehnično veliko in zamudno delo, ki ga pozna le tisti, ki je v to posvečen. Včasih pa je treba čakati še na tovarne, da šele izdelajo naročeni papir, platno itd., a nazadnje na carino, da izvrši ocarinjenje po analizi materiala. »Semisiris« obsega 21 tiskovnih pol; je torej debela, obsežna knjiga. Nanj opozarjamo zlasti tiste, ki so naročeni samo na revijo. Ako ga naroče takoj, ga dobe, dokler bo trajala zaloga, vezanega v platno za ceno 60 Din, vezanega v polusnje pa za 75 Din. Plačajo ga lahko tudi v treh zaporednih obrokih. Za nenaročnike stane knjiga vezana v platno 84 Din, v polusnje pa 100 Din. Ker naklada ni mnogo večja od števila rednih naročnikov naših knjig, bo gotovo kmalu pošla, zato ne odlašajte z naročili!

Kako dolgo še?

To sicer ni brez pomena!

Glavno pa je šele

NIVEA

**NIVEA da Vaši
koži lepo rjavo
polt in deluje pri-
jetno osvežujoče,
ako se čutite
v vročih dneh
medle in trudne.**

JUGOSL. P. BEIERSDORF & Co.,

d. z o. z.

MARIBOR

KNJIGARNAMI,

knjižnicam in vsem, ki niso naročeni na našo
knjižno zbirko, priporočamo roman:

RADIOVOJ REHAR:

SIEMI SIRIS

ki je izšel v naši založbi v krasni opremi, a tesno omejeni nakladi.

Knjiga stane:

bfoširana Din 60.—

vezana v platno " 84.—

v polusnje " 100.—

Naročniki revije dobe popust.

Naročila sprejema

ZALOŽBA „PIRAMIDA“, MARIBOR, Prečna ulica 3/I.

TISKARNA
LITOGRAFIJA
OVOJNI TISK
KNJIGOVEZNICA
PLAKATIRANJE

Mariborska tiskarna d. d.
Maribor, Telefon 20-24

Prodajalna mestnih podjetij

MARIBOR, Aleksandrova cesta 13, telefon 25-23

Največja izbira lestencev, svetilk in aparatov za obrt, industrijo in gospodinjstvo

Samoprodaja »MIELE« izprašilcev
od Din 1.150,- naprej!

Odjemalci toka imajo
pri nakupu likalnikov
velike plačilne
ugodnosti

Oglejte si brezobvezno našo zalogo

J. HUTTER IN DRUG

PRVA DOMAČA TVOR-
NICA KLOTOV IN SIL-
KOV TER TVORNICA
HLAČEVINE

MARIBOR

Kako lahko uporabite Karmahove sposobnosti ? za sebe

Ako hočete v kakršnikoli zadevi doseči odločitev, ali pa do dna spoznati svoje soljudi, potem pošljite vzorec svoje, odnosno njihove pisave na naslov:

KARMAH STUDIO, ŽALEC.

Svoje vprašanje formulirate lahko tudi tako, da se nanaša le na zadevo, ki Vas najbolj zanima, in se more izvršiti Karmahova koncentracija potem v tej po Vas določeni smeri, ne da bi se izgubljala v postranskih stvareh.

Karmahovo delovanje!

Vzgoja otrok, poklicna vprašanja, zakonske zadeve, trgovske zveze, odločitve v dvomljivih primerih, osebna vprašanja, anonimna in ponarejena pisanja itd., vse to so vprašanja, ki so na dnevnem redu in pri katerih psihografologov nasvet lahko ugodno preokrene usodo. V življenju vsakega človeka so odločilni trenotki, v katerih zadostuje majhen nasvet, da se spravi življenjska pot na drug tir. Psihografologija ni nikako megleno prerokovanje, temveč je rezultat duševnega proučevanja in analiziranja rokopisa. Dober psihološki nasvet je že marsikoga obvaroval pred nesrečo, zavistjo in celo pred uničenjem eksistence.

Izvolite upoštevati!

Da damo vsakomur priliko, da lahko uporabi svoje zmožnosti glede na pomoč in nasvete za sebe, znaša cena za eno skico v pismenem posvetovanju samo Din 50.—. Izčrpna studioanaliza in posvetovanje pa stane samo Din 100.—. Ta zneska je treba smatrati skoraj izključno kot stroške. Vsak nadaljni preizkus pisave se računa posebej.

Vsa pisma in vprašanja se morajo pošiljati naravnost na stalni naslov:

KARMAH STUDIO - ŽALEC - DRAVSKA BANOVINA